

THEOLOGIA SYSTEMATICA

Lőrinczi Petra *

Kolozsvár

Pró és kontra a szürke zónában.

A szinkretizmus fogalma és kérdésköre a dél-koreai protestáns karizmatikus mozgalmak és a sámánisztikus hagyományok közötti kapcsolat szemszögéből

Bevezetés

Ez a dolgozat azt a kérdést igyekszik feltárni, hogy a protestáns keresztényég pünkösdi mozgalma, konkrétan a dél-koreai Yoidói Teljes Evangéliumi Gyülekezet milyen kapcsolatban van a koreai sámánisztikus hagyománnyal. A tanulmány nem kíván értékítéletet hozni e kapcsolat meglétének és milyenségének kérdésében. Inkább csak az a célom, hogy bemutassam a problémakört, és főként felvázoljam azokat az angol nyelvű szakirodalomban mutató megosztottságokat, amelyekbe olykor a vallási és felekezeti hovatartozás is beszűrődik.

A gazdasági, társadalmi és történelmi okok mellett a kutatók egyetértenek abban, hogy a kereszténység térhódításának sikeressége az olyan területen, amelyek kívül esnek a kereszténység eredeti kulturális szféráján,¹ szoros összefüggésben van a korábban ott gyakorolt vallási és filozófiai rendszerekkel, a mi esetünkben a koreai neo-konfucianizmussal, a taoizmussal és az itt honos sámánisztikus jellegű hagyományokkal. Ez a dolgozat tehát az utóbbi fényében vizsgálja azokat a kölcsönhatásokat, amelyek a protestáns kereszténység, a pünkösdi mozgalom és a Yoidói Teljes Evangéliumi Gyülekezet előretörését segíthették Dél-Korea vallási színterén.

A sámánisztikus hagyományok és a Yoidói Teljes Evangéliumi Gyülekezet életében megjelenő motívumok párhuzamba állítása során bizonyos összefüggéseket és ok-okozati viszonyokat vélhetünk felfedezni. Mielőtt azonban bővebben fejtenénk ki a kérdést, tisztáznunk kell, hogy a koreai vallási kölcsönhatásokat

* Lőrinczy Petra (Budapest, 1995. febr. 26.) a Debreceni Egyetem Történelmi és Néprajzi Doktori Iskolájának PhD-hallgatója. Disszertációját a dél-koreai Yoidói Teljes Evangéliumi Gyülekezet történetének témájában írja. A szerző fő kutatási területe a dél-koreai protestáns kereszténység, ezen belül pedig a pünkösdi és karizmatikus mozgalmak.

¹ Grayson, James H.: The Emplantation of Christianity: An Anthropological Examination of the Korean Church. In: *Transformation* 26, (2009/3) 161–73.

taglaló tanulmányok gyakran tesznek egyenlőséget a katolikus és a protestáns keresztyénség között, és ezt a nézetet képviselem én is. Természetesen ez igen elnagyolt lépés, ugyanis még a protestáns keresztyénség összevont vizsgálata is sok kérdést vet fel és tesz nyitottá. Mindazonáltal ez az egyszerűsítés abban az esetben értelmezhető, amikor a kutató az alapvető tendenciákra kíváncsi, ugyanis ilyenkor a katolikus vagy bármilyen felekezethez köthető protestáns keresztyén vallásosság kismértékben érzékelhető kultúrához közelebb állónak vagy kultúraidegenebbnek.

Ha feltesszük azt a kérdést, hogy a keresztyénség irányában tanúsított nyitottság terén mi különbözteti meg a Koreai-félszigetet és napjaink Dél-Koreáját más keleti országoktól, akkor két értelmezési lehetőség áll előttünk. Az egyik szerint egy sikeres indigenizációs vagy inkulturációs folyamatot látunk. James H. Grayson kulturális szféra elmélete alapján két olyan eltérő hagyományrendszer találkozása esetén, mint amelyet a keresztyénség és a kelet-ázsiai kulturális kontextus esetében figyelhetünk meg, akkor sikeres a kulturális és vallási átvétel, ha sikeresen zajlott le a két szféra gondolati és nyelvi képzei közötti fordítás és értelmezés is.² Bár ez az állítás kiváltképpen a katolikus és a protestáns keresztyénség kezdeti szakaszai tekintetében releváns, ez a kulturális fordítás az 1960-as években erőre kapó Yoidói Teljes Evangéliumi Gyülekezet esetében is felmerül.

Mindazonáltal a témát vizsgáló szakemberek körében sokféle elmélet született Cho Yonggi gyülekezetét illetően. Ezeknek széles skálája a jótékony inkulturációs beilleszkedés gondolatától egészen az öncélú és tudatos szinkretizálásig terjed. Az utóbbi értelmezés pedig éppen ehhez a gondolatkörhöz köthető. Bár a vallási életben nem találunk egyértelmű átfedéseket a katolikus és protestáns felekezet között, például rítusok és tanok konkrét, név szerinti átvételét, a teológiai értekezésekben, valamint a vallási élmények, fogalmak és meglátások tüzetesebb vizsgálata rendjén mégis találhatunk bizonyítékot arra, hogy a félsziget más vallási és filozófiai rendszerei mellett a sámánisztikus hagyomány játszott igen nagy szerepet a keresztyénség megmaradása tekintetében. A fogalomkészletben foglaltak alapján továbbá igyekszem előrevetíteni azokat a kérdéseket, amelyekkel az angol nyelvű szakirodalom olvasása során találkoztam.

A dolgozatom azt az időszakot vizsgálja, amikor 1958-tól 2008-ig Yonggi Cho állt a Yoidói Teljes Evangéliumi Gyülekezet élén. Ebből kifolyólag főként a 20. századi kontextust vizsgáló irodalommal dolgozom, a kétezres években lezajló eseményekre, a vezető lelkészt érintő botrányokkal pedig nem foglalkozom.³

² Grayson, James H.: *The Emplantation of Christianity*, 163.

³ Panama Koreában. Eltőzsdézte a tékozló fiú az egyház pénzét. In: *Hetek.hu* XVIII. (2014/10) http://www.hetek.hu/hit_es_ertekek/201403/panama_koreaban (2022. febr. 15.)

Fogalomkészlet és értelmezési keretek

Indigenizáció

Ez a fogalom rokon értelmű a katolikus inkulturációval. Viszont az angol nyelvű szakirodalom leginkább az indigenizáció kifejezést használja helyette. Mivel az inkulturáció főleg katolikus kontextusban használatos, ezért a legtöbb esetben az indigenizációt fogom használni. Akárcsak a dolgozat másik két kulcsfogalma, az inkulturáció és a szinkretizmus, az indigenizáció is vallási-kulturális képzetek, fogalmak, látásmódok és gyakorlatok egymással történő megfeleltetéséhez, vegyüléséhez és vegyítéséhez köthető.

„Tágabb értelmében az indigenizáció kifejezés azt írja le, hogy az univerzális keresztyén vallás miként »fordítható le« a világ valamelyik kultúrájának formáira és szimbólumaira. A kifejezés széles körben elfogadott az evanglikál mozgalmon belül, maga a szó pedig Isten előtt legitim útként határoz meg minden emberi nyelvet és kultúrát, amely által a mindenható isteni jelentése válik érthetővé.”⁴

A dolgozat azon forrásai, amelyek az indigenizáció kifejezést használják, összhangban vannak a fenti idézet tartalmával. Az indigenizációs teológia és misszió gondolatát hagyományosan Henry Venn és Rufus Anderson nevéhez kötik. Henry Venn (1796–1873) a brit Egyházi Missziós Társaság (Church Mission Society) tiszteletbeli titkára volt, míg Rufus Anderson (1796–1880) az amerikai Külföldi Missziók Biztosainak Tanácsában (Board of Commissioners for Foreign Missions) töltött be vezető pozíciót.⁵ Az indigenizációs teológia és missziós szemlélet ahhoz az alaphelyzethez köthető, ahol a katolikus vagy protestáns keresztyén képzetek és gyakorlatok kulturális és vallási szempontból idegen környezetbe kerülnek. Ilyen kontextusokat találunk Afrika különböző országaiban, Indiában és esetünkben a Koreai-félszigeten is.

Henry Venn és Rufus Anderson nyomán születik meg az úgynevezett „három ön” (*Three Selves*) koncepció is, vagyis hogy az őslakos közösség legyen: 1. önsegítő, 2. önkormányzó és 3. önpropagáló.⁶ A nyugati keresztyén kultúrkörön kívül eső területeken létrejövő katolikus vagy protestáns keresztyén közösségek hosszú távon ezen tulajdonságok birtokában képesek külföldi missziós támogatás nélkül is fennmaradni és gyarapodni. Az indigenizációs folyamat során a befogadó

⁴ Conn, Harvie M.: Indigenization. In: Moreau, A. Scott Wetland, Harold (eds.): *Evangelical Dictionary of World Missions*. Baker Books, Michigan 2000, 481.

⁵ Shenk, Wilbert R.: The Origins and Evolution of the Three-Selves in Relation to China. In: *International Bulletin of Missionary Research* 14, (1990/1), (28–35) 28.

⁶ Shenk, Wilbert R.: *i. m.* 29.

közösség nyelve, kulturális kontextusa, vallási és filozófiai képzetei segítségével ismeri meg és értelmezi a keresztyén üzenetet, természetesen az azt felé közvetítő felekezet és egyéni misszió szemüvegén keresztül.

A dolgozatban igyekszem érzékeltetni, hogy a számos eltérő fogalom értelmezése mellett maguk a témát kutató személyek is hajlamosak egymással felcserélve vagy egymással párhuzamosan is használni a szinkretizmus, az indigenizáció, a kontextualizáció és az inkulturáció szavakat. Ilyen szembetűnő eset a teológiai kontextualizáció és az indigenizáció felcserélhetőségének kérdése is. Harvie M. Conn (1933–1999), a Westminster Teológiai Szeminárium missziológiai foglalkozó kutatója így különbözteti meg a kontextualizációt és az indigenizációt *A világmissziók evangélikus szótárába* írt szócikke alapján:

„Az indigenizáció mindig is magában hordozta a Nyugattal való összehasonlítás mozzanatát, míg a kontextualizáció inkább magán a kontextuson belül elérhető forrásokra összpontosít. Az indigenizáció mindig is statikus volt, míg a kontextualizáció dinamikus, mintha csak egy állóképet vetnénk össze egy mozgóképpel. A régebbi indigenizáció mindig is elszigetelt volt, míg a kontextualizáció, még ha lokálisan is jön létre, ettől függetlenül mindig a tágabb globális valósággal áll kapcsolatban.”⁷

Így például a felszabadításteológiát vagy a koreai minjung teológiát inkább a globális aspektussal bíró kontextuális teológiához köthetjük. Ezzel szemben az olyan törekvések, mint a koreai neo-konfucianus vallási, filozófiai és kulturális örökség és a keresztyén hagyomány harmonizálása, inkább az indigenizáció kategóriájába sorolhatók. Azonban nem lehetünk biztosak azonban, hogy az utóbbihoz hasonló törekvés végül ne lehetne a kontextuális teológiától elvárt módon globális érvényű.

Az indigenizáció tulajdonképpen azt a folyamatot takarja, amely során a keresztyén koncepciók lokális kontextushoz történő közelítése, nyelvi és fogalmi megfeleltetése és fordítása megy végbe. Az indigenizált keresztyén közösségek elméletileg nagyobb eséllyel maradnak fent a kulturális és vallási tekintetben dominánsan nem keresztyén környezetben, és teret adnak az adott keresztyén felekezet vagy irányzat további sikeres terjedésének is. Mindazonáltal az adott keresztyén felekezet dogmájának szempontjából potenciálisan vékony és itt-ott elmosódó határmezsgye húzódhat az új vallási koncepciók könnyebb befogadását célzó indigenizáció és a teológiailag, tehát nem antropológiailag vagy vallástudományilag értelmezett szinkretizmus között. A következőkben a szinkretizmus fogalmát és a fogalom körüli vitákat igyekszem felvázolni.

⁷ Conn, Harvie M.: *i. m.* 226.

Inkultúráció

Az alábbiakban igyekszem röviden bemutatni az inkultúráció fogalmát és eredetét. Az inkultúráció kifejezés főként katolikus teológiai kontextusban honosodott meg, azonban a protestáns szakirodalomban is gyakran használt terminus. Használatos még az enkultúráció kifejezés is, amely jelentését tekintve azonos az inkultúrációval, azonban főként a francia nyelvű szakirodalomban és az antropológiai szemléletű szakírásokban fordul elő.

Az inkultúráció vagy enkultúráció kifejezést Melville J. Herskovits (1895–1963) amerikai antropológus használta elsőként. Az amerikai kulturális antropológia kontextusában az enkultúráció az egyén kulturális szocializációjára, kulturális képzeteire, taníttatására vonatkozik. Röviden a kultúra által meghatározott viselkedési formák összessége.⁸ Az inkultúráció (akkultúráció, enkultúráció) koncepciójával olyan híres kutatók is foglalkoztak, mint Everett Verner Stonequist (1901–1979) szociológus, Margaret Mead (1901–1978) antropológus és Ruth Benedict (1887–1948) antropológus.⁹

Teológiai kontextusban először a belga származású jezsuita szerzetesteológus, Pierre Charles alkalmazta az inkultúráció kifejezést¹⁰ az 1953-ban megjelent *Missologie et acculturation* című munkájában.¹¹ Ezt követően Pierre Charles közvetlen tanítványa, a szintén jezsuita szerzetes teológus és orientalista Joseph Masson alkotta meg 1962-ben a katolikus inkultúráció kifejezést,¹² s ezzel a témában egy napjainkig is élénk tudományos diskurzust nyitott meg.

De mit is takar az inkultúráció kifejezés? Tomka Miklós vallásszociológus a nagy hatású jezsuita szerzetes és kutató, Pedro Arrupe (1907–1991) definícióját idézi az *Inkultúráció* című jegyzetében:

„[...] az inkultúráció a keresztény élet és a keresztény üzenet olyan inkarnációja egy bizonyos kultúra kontextusában, hogy ez a tapasztalat nemcsak a szóban forgó kultúra elemeiben fejeződik ki (ez még csak felszínes adaptáció lenne), ha-

⁸ Scott, John: *A Dictionary of Sociology*. Fourth Edition. Oxford University Press, Oxford 2014, 344. Chigere, Nkem H. M. V.: *Foreign Missionary Background and Indigenous Evangelization in Igboland*. Ökumenische Studien, 15. Lit, Münster–Hamburg 2001, 449.

⁹ Sokolskaya, Ludmila – Valentonis, Arturas: The History of the Acculturation Concept. In: *Journal of Intercultural Communication* 54, (2020), (31–43) 33.

¹⁰ Masson, Joseph: The Legacy of Pierre Charles, S. J. In: *Occasional Bulletin of Missionary Research* 2, (1978/4), (118–120) 118.

¹¹ Charles, Pierre: *Missiologie et acculturation*. In: *Nouvelle Revue Théologique* 75, (1953/1), 15–32.

¹² Bosch, David J.: *Transforming Mission: Paradigm Shifts in Theology of Mission*. Orbis Books. Maryknoll, NY 1997, 800. (epub).

nem éltető, irányító és egyesítő elvévé válik ennek a kultúrának, azt átalakítva és újjá formálva, egy »új teremest« megvalósítva.”¹³

Peter Schineller jezsuita szerzetes teológus szintén ezt a definíciót használja *A Handbook on Inculturation* (Kézikönyv az inkulturációhoz) című kötetében.¹⁴ Barnóczki Anita, a Sárospataki Református Teológiai Akadémia adjunktusa *Az inkulturáció jelenségéről*¹⁵ című tanulmányában többek között szintén Arrupe meghatározását idézi az inkulturáció fogalmával kapcsolatban. Mindazonáltal arra is érdemes kitékintnünk, hogy az inkulturáció kérdése és fogalma milyen kontextusban, milyen körülmények nyomására született meg. Erről David Jacobus Bosch *Transforming Mission: Paradigm Shifts in Theology of Mission* (Átalakuló misszió. Paradigmaváltások a missziós teológiában) című kötetének inkulturációról szóló fejezetében a következők olvashatók:

„Amikor a nyugati gyarmatosító terjeszkedés már nagy méreteket öltött, a nyugati keresztyének még nem voltak tudatában annak a ténynek, hogy teológiájuk kulturális meghatározott volt. Egyszerűen úgy gondolták, hogy teológiájuk kultúrán felüli és univerzális érvényű. Mivel a nyugati kultúrát implicit módon keresztyén kultúrának tekintették, egyértelmű volt, hogy a keresztyénséggel együtt nyugati kultúrát is exportálni szükséges. Mindazonáltal igen hamar be kellett látniuk, hogy az áttérés felgyorsításának érdekében igazításokra van szükség, s ezeknek stratégiáját többféleképpen nevezték meg: adaptációnak vagy alkalmazkodásnak a katolikus kontextusban és indigenizációnak a protestánsban. De ez a fajta adaptáció igen gyakran csak véletlenszerű dolgokra korlátozódott, például a liturgiai viseletre, a nem szakramentális rítusokra, a művészetre, az építészetre és a zenére.”¹⁶

Ez a folyamat, amely feltételezhetően az adott lokális keresztyén közösségek számbeli növekedését tűzte ki célul, idővel – ahogyan az dolgozatomban igyekszem bemutatni – a helyi, nem nyugati keresztyén közösségekben is felmerült: kialakítani a saját kulturális kontextusukhoz közelített keresztyén szemléletet. Így a 20. század folyamán az inkulturáció kérdése összefonódott a posztkoloniális tudományos szemlélettel, amely bírálta a nyugati gyarmatosítással járó kulturális pusztítást.

¹³ Tomka Miklós: *Inkulturáció*. http://pentekzsolt.vacem.hu/dokumentumok/00%20K%C3%96NYVEK_k%C3%A9r%C3%A9sre/Vall%C3%A1sos%20k%C3%B6nyvek/teologia%20vegyes/Tomka_inkultur/tomka.htm#aku (2022. márc. 9.).

¹⁴ Schineller, Peter: *A Handbook on Inculturation*. Paulist Press, New York 1990, 6.

¹⁵ Barnóczki Anita: *Az inkulturáció jelenségéről*. In: *Sárospataki Füzetek* 16. (2012/1), (39–57) 43.

¹⁶ Bosch, David J.: *i. m.* 801–802. (epub).

„Végül felismerték, hogy a kultúrák sokféleségéből a teológiák sokfélesége következik, ez pedig azt is jelenti, hogy a harmadik világ gyülekezetei búcsút inthetnek az Európa-centrikus megközelítésnek. A keresztyén hitet újra kell gondolni, újra kell formálni és új módon kell megélni is minden egyes emberi kultúrában. Ezt pedig vitális módon, mélyrehatóan és az adott kultúra hagyományainak megfelelően kell tenni. Az ilyen törekvés rendkívül szükséges, mégpedig éppen azon erőszaktétel miatt, amelyet a Nyugat követett el a harmadik világban. Ezt a pusztítást a kutatók *antropológiai mélyszegénységnek* nevezték.”¹⁷

A nyugati missziológiában jártas teológusok és a jelenséget antropológiai vagy vallástudományi szemszögből vizsgáló kutatók szemléletváltása mellett a helyi keresztyén közösségekben is felébredt az igény, hogy a nyugati dominancia ellenében a saját kulturális gyökereikből táplálkozó teológiai szemléletet alakítsanak ki. A dolgozatomban Daniel J. Adams *Korean Theology in Historical Perspective* című kötete alapján lesz szó a koreai teológusok által kezdeményezett indigenizált teológiák kérdéséről. Ezeknek tárgyalására nincs mód ebben a dolgozatban, azonban mindenképpen meg kell említeni az úgynevezett minjung (mindzsung) teológiát, amely az 1970-es évek során született Dél-Koreában, s amely a koreai társadalmi, politikai és kulturális valóságból táplálkozó kontextuális teológia.

A fentebbiek alapján a dolgozat további részeiben egyenértékű és felcserélhető fogalmakként fogom használni az inkulturáció és az indigenizáció kifejezéseket. A témában azonban további kutatások szükségesek, amelyek által élesebb határt lehet meghúzni e két kifejezés között.

A következő téma a szinkretizmus lesz, amely szoros összefüggésben van a korábban felvázolt kulturális találkozások, az őslakos és a kontextualizált teológia és dogmával kapcsolatos felfogások tekintetében.

Szinkretizmus

Az indigenizáció mellett a szinkretizmus fogalmát is szükséges tisztáznunk, mint amely jelentőséggel bír a téma és a dolgozat szempontjából. Elsőként Michael Pye szekurális vallástudós és japanológus *Syncretism versus synthesis*¹⁸ (Szinkretizmus versus szintézis) című tanulmánya alapján járom körbe a szinkretizmus fogalmát és kérdését.¹⁹ Pye abból indul ki, hogy bizonyos vallási rendszerek az átláthatóság és a mobilitás kvalitásával rendelkeznek. Az ilyen vallások esetében bármilyen

¹⁷ Bosch, David J.: *i. m.* 381.

¹⁸ Pye, Michael: Syncretism versus Synthesis. In: *Method & Theory in the Study of Religion* 6, (1994/3), (217–229) 218. <http://www.jstor.org/stable/23549531> (2022. márc. 9.).

¹⁹ Pandian, Jacob: Syncretism in Religion. In: *Anthropos* 101, (2006/1), (229–233) 229. <https://www.jstor.org/stable/40466631> (2022. márc. 9.).

változás jól észlelhető a tanok vagy a gyakorlat terén. Pye a nagyobb, univerzális igényvel fellépő vallásokat tartja alkalmasnak az ilyen vizsgálódásokra, így esetünkben a keresztyénséget is. Érdeemes megjegyeznünk, hogy a szinkretizmus kérdése és annak negatív jelentéstöbblete, pejoratív értelmezése mindenképpen inkább az exkluzivista beállítottságú vallási közösségek tekintetében releváns.

Ezzel szemben Jacob Pandian antropológus azt a kérdést teszi fel a *Religious Syncretism* (Vallási szinkretizmus) című munkájában, hogy egyáltalán érdemes-e a szinkretizmust mint jelenséget vizsgálni, mert akkor feltételeznünk kell tiszta tradíciók vagy vallások létezését is.²⁰ Hasonló véleményt képvisel Bruce Lincoln vallástörténész-orientalista is, aki a *Retiring Syncretism* (A szinkretizmus nyugdíjba helyezése) című munkájában így fogalmazza meg a szinkretizmus kritikáját:

„Először is, ott van az az érv, miszerint a szinkretizmus egy univerzális kategória, és (ezért) egy üres jelző, ugyanis gyakorlatilag az összes vallási forma szinkretikus, s ezért az idealizáló képzeleten túl nincs olyan eset, ahol a kulturális kapcsolatok, történelmi változások vagy dialektikus folyamatok ne gyakoroltak volna hatást akármelyik »tradicionális«, »tisztá« vagy »autentikus« vallási entitásra.»²¹

A fogalom túlságosan általános jellegével Charles Stewart, az Oxfordi Egyetem kreolizációban jártas antropológus professzora is egyetért:

„Egy vallást szinkretikusnak, vagy egy kultúrát hibridnek hívni nem éppen nagy tudományos reveláció. Nem nagy érdem, ha a »kevert« szót társadalmi formákra biggyesztjük. Azonban nagyobb jelentőséggel bír: 1. az olyan kutatás, amely igényt tart a tisztaság vagy keveredés kérdésének meghatározására a társadalom terén; 2. az a történelmi vagy kortárs kontextus, amely révén az ilyen meghatározások megszületnek; 3. illetve az, hogy ki felé irányulnak ezek az állítások, kiket szólítanak meg közönségként ezek a hívószavak, és ki az, akire kiemelt példaként tekinthetünk.»²²

Úgy fest, hogy olyan terminussal találjuk szemben magunkat, amely önmagában nem sokkal jelent többet, mint a hétköznapi keveredés szó. Mit tehetünk annak érdekében, hogy ezt a problémát feloldjuk? Egyrészt elvethetjük a szinkretizmus kifejezést, a helyére pedig új terminusokat állíthatunk. Másrészt pedig olyan pontosabb definíciók megadásával próbálkozhatunk, amelyek a szinkretizmus jelenségének különböző fokait, formáit határozzuk meg: egy szóval árnyaljuk

²⁰ Pandian, Jacob: *i. m.* 231.

²¹ Lincoln, Bruce: *Retiring Syncretism*. In: *Historical Reflections/Réflexions Historiques* 27, (2001/3), (453–459) 454.

²² Stewart, Charles: *Creolization, Hybridity, Syncretism, Mixture*. In: *Portuguese Studies* 27, (2011/1), (48–55) 52 <https://doi.org/10.5699/portstudies.27.1.0048> (2022. márc. 9.).

a fogalmat. Máté-Tóth András, aki a fogalom változásait és kortárs értelmezését veszi figyelembe a definíció megalkotása során,²³ a szinkretizmusnak két fő típusát határozza meg abban a tanulmányában, amellyel a Harry Potter-könyvek kapcsán felvetődött „szinkretizmusvádra”²⁴ felel:

„A fogalom azonban nem a klasszikus görög révén vált ismertté, hanem a humanizmus óta elsősorban az eredetüket tekintve egymáshoz nem illő, főleg vallási természetű tan- és gondolatelmék rendszerét nevezik. Ennek az elméletnek alapján a vallási elemeket azok eredeti hagyománygyökereik figyelembevételével nélkülözhetően lehet cserélgetni. Erre vonatkozóan a szinkretizmus kifejezést az eredeti kulturális, vallási hagyomány megóvását szorgalmazó szándékkal apologetikus, hitvédő fogalomként használják. A vallástudomány a szinkretizmus kifejezést inkább leíró értelemben, a vallási pluralizmus és vallási egymásra hatás leírására alkalmazza.”²⁵

A szinkretizmust egyfelől az „eredeti” hagyomány tisztasága, más vallási elemektől történő megőrzése végett használt terminusként értelmezhetjük. A cél pedig a bármilyen nemű keveredés elkerülése. Ezzel kapcsolatban viszont több kérdés is felvetődhet. Elsőként – visszautalva a korábbi Bruce- és Stewart-idezetekre – úgy gondolom, hogy valóban nem létezik „tisztá vallás”. Már csak abból az egyszerű tényből kiindulva sem, hogy „ugyanannak” a vallásnak nincs két egyforma hívője és teljesen azonos teológiai felfogása, még általános szinten sem. A vernakuláris vallásosságban, főként a napjainkra jellemző végtelen információ-áradat figyelembevételével, a hívőben akarva-akaratlanul is kialakulhatnak félreértelmezések saját hitével kapcsolatban, gondolat- és hitvilágába olyan elemeket illeszthet be, amelyek idegenek az általa követett vallási irányzattól.

Michael Pye leírása kiváló párhuzamot mutat a dolgozatomban vizsgált kérdéskörrel. Ő a nagy világvallások, ezen belül a keresztyénség és az iszlám akkul-

²³ „Az utóbbi évtizedekben igen sokan vetettek fel mindkét tudományban újabb szinkretizmuskoncepciókat, amelyekkel e bevett szakkifejezés új értelmet is kapott. Manapság elsősorban a globalizálódó világ tematikáját tárgyaló szakirodalom elemzi a kultúrák egymásra hatásának problematikáját, s használja a szinkretizmus fogalmát.” Máté-Tóth András: Szinkretizmus és keresztyénség – Harry Potter. In: *Útjaidon. Ünnepi kötet Jelenits István 70. születésnapjára*. Magyar Piarista Rendtartomány – Pázmány Péter Katolikus Egyetem BTK – Új Ember Kiadó, Budapest 2002, (589–601) 593. [Ld. még https://www.academia.edu/4537163/Szinkretizmus_es_keresztenyseg_-_Harry_Potter_in_Utjaidon_Unnepi_kotet_Jelenits_Istvan_70_szuletesnapjara, 4. old. (2022. márc. 9.)].

²⁴ Uo.

²⁵ Uo. 593–594. [4–5.]

turációs helyzeteit említi mint a szükségszerű szinkretizmus példáját. A szerző így fogalmaz:

„Mostanra egyre inkább egyértelművé lett, hogy az akkulturáció folyamata még az iszlám vagy a keresztyénség exkluzív jellegű vallási tanításai esetében is rendkívül összetett folyamat. Ez a folyamat pedig olyan szinkretikus kapcsolatokat foglal magában, amelyek részben vagy akár egyáltalán nem egyértelműek a vallást gyakorló személyek számára.”²⁶

Ez remekül illeszkedik az általunk vizsgált jelenséghez, amelyben a keresztyén tanítás és a koreai sámánizmus találkozik. Később azt is láthatjuk, hogy a Yoidói Teljes Evangéliumi Gyülekezeten belül és kívül milyen vélemények alakultak ki a szinkretizmus kérdését illetően. Láthatjuk, hogy az antropológiai és vallástudományi megközelítések esetében sincsen feltétlenül egyetértés sem a szinkretizmus fogalmának relevanciája, sem pedig helyes használata tekintetében. Ebben a dolgozatban nincs lehetőség egy megalapozott állásfoglalás kialakítására, azonban a dolgozat fogalmat megtartó és használó szakirodalom alapján született.

A következőkben arra igyekszem felhívni a figyelmet, hogy a vallásközi párbeszéd és a felekezeti kontextusban felmerülő szinkretizmus fogalma – ellentétben az objektív megállapításokra törekvő kulturális-antropológiai és vallástudományi megközelítésekkel – szubjektív aspektusokkal rendelkezhet.

A szinkretizmus mint pejoratív fogalom

Az eddigiekből már láthatjuk, hogy a szinkretizmus fogalma még a vallástudományt művelő tudósok körében is kifejezetten vitatott. Viszont a fogalom körüli vitának van egy sokkal gyakorlatibb iránya is, amely sok esetben még problematikusabb a tudományos kategóriák megalkotása szempontjából. A koreai kontextus és az arra vonatkozó angol nyelvű szakirodalom alapján igyekszem mindenhol kiemelni azokat az eseteket, ahol a szinkretizmus kifejezés inkább fegyver, mintsem vallástudományi alapokon kialakított szakvélemény. Ugyanis számos eset tanúsítja, hogy a felekezeti hovatartozás és a felekezetek közötti konfliktusok a szinkretizmus kifejezés segítségével diszkreditálhatják egymás közösségeit és elöljáróit. Más esetekben a koreai nyelvet nem ismerő külföldi vallástudósok és teológusok mondanak elhamarkodott ítéletet a terepen gyűjtött tapasztalataik alapján. Mindenesetre az eretnekség vádjának egyik jól alkalmazható eszköze lehet, ha az adott keresztyén közösséget szinkretizmussal vádolják meg.

Pye olyan nézőpontokra világít rá tanulmányában, amelyek a szinkretizmust negatív fogalomként tartják számon. Ezek között találjuk a teológiai állásfoglalást,

²⁶ Pye, Michael: *i. m.* 219.

amely szerint a szinkretizmus egy adott felekezet dogmájától, autentikus tanítá-saitól való eltérés indikátora. Ugyanilyen „tévelygésként” élük meg a jelenséget maguk a vallási közösségek is, amikor a szinkretizmus az eretnekséggel egyen-értékű tartalommal bír.²⁷ Jonas Adelin Jørgensen, a Koppenhágai Egyetem interkulturális teológiával foglalkozó kutatója három fő tendenciát határoz meg a szinkretizmus teológiai megközelítését illetően a *Syncretism and the Assumed Boundedness of Christianity* (Szinkretizmus és a keresztyénség feltételezett korlátos halmaz jellege)²⁸ című tanulmányában:

„A 20. század során a szinkretizmus koncepciójának használata három kategóriá-ba sorolható a keresztyén teológia három általános vonalának, név szerint a liberális teológiának, a dialektikus teológiának és posztkoloniális-posztmodern teológiának megfelelően. Ezeket az irányzatokat egyenként azok a történelemhez, a ki-nyilatkoztatáshoz, a hithez és a valláshoz kapcsolódó felfogások határozzák meg, amelyek együtt formálják az adott teológiai irányzat mélyebb, a keresztyénség természetére irányuló értelmezését. A három irányzat szinkretizmusértelmezése jól tükrözi mindegyikük egyedi vonásait. A liberális teológiai irányzat inkább szemle-ges fogalomként és félreérthető módon használja szinkretizmust (Gunkel 1910; Troeltsch 1912; 1924; Harnack 1924), a dialektikus teológia negatív (Barth 1939; lásd még Sundkler 1961), a posztkoloniális-posztmodern teológia pedig pozitív értelemüként határozza meg a koncepciót (Boff 1985; Schreier 1985).”²⁹

Az idézet alapján azt állapíthatjuk meg, hogy – a kulturális antropológia és a vallástudomány megközelítésétől eltérően – az egyes teológiai irányzatok val-lási, felekezeti és egyéni meggyőződések alapján értelmezik a vallási rendszerek közötti érintkezést és keveredést. Mindeközben itt van számunkra az indigenizá-ció és az inkulturáció fogalma is. E két fogalom (vitathatóan) a szinkretizmus-hoz hasonló módon hordozza magában a vallási képzetek, fogalmak, koncepciók és gyakorlatok keveredését, azonban általában szükséges eszközként jelenik meg a keresztyén üzenet nem nyugati kulturális kontextusokba történő beültetése so-rán. De hol húzható meg pontosan a határ a szükséges és hasznos indigenizáció és a problematikus szinkretizmus között? Mielőtt azonban erre a kérdésre vála-

²⁷ Pye, Michael: *i. m.* 219.

²⁸ A tanulmány a korlátos és nem korlátos halmazok matematikai koncepcióján keresztül vizs-gálja a keresztyénség és a szinkretizmus kérdését. Ld. Jørgensen, Jonas Adelin: *Syncretism and the Assumed Boundedness of Religious Tradition: a Critical Review of Studies of Christianity’s Spread in Theology, History of Religions, and Cultural Anthropology*. In: Adogame, Afe – Shankar, Shobana (eds.): *Religion on the Move! New Dynamics of Religious Expansion in a Globalizing World*. International studies in religion and society, 15. Brill, Leiden–Boston 2013, 97–111.

²⁹ Jørgensen, Jonas Adelin: *i. m.* 101.

szolnánk, lássuk közelebbről, hogy milyen vallási és filozófiai koncepciók válhatnak a szinkretizmus vagy az indigenizáció tárgyává a koreai kontextus esetében.

A dél-koreai protestáns keresztyén gyakorlat és szinkretizmus kérdése

Ebben a szakaszban először a sámánisztikus hagyomány és a sámán fogalmának meghatározásával foglalkozom. Ezt követően a koreai sámánisztikus hagyományról igyekszem képet alkotni. Választásom azért esett a sámánizmusra, mert a szinkretizmust és az indigenizációt illetően az a kép körvonalazódott, hogy a koreai keresztyénség – a buddhizmus és a neo-konfucianizmus mellett – leginkább a helyi sámánisztikus hagyományokkal mutat kapcsolatot.

A Koreai-félszigetre jellemző vallásos képzetek és tradíciók leírásához minden tárgyalt téma esetében fogalmi tisztázások szükségesek. Ebben a szakaszban főként Mircea Eliade (1907–1986) vallástörténész és filozófus *Sámánizmus – Az eksztázis ősi technikái* című munkájában lefektetett fogalmak mentén igyekeztem megfogalmazni rövid összefoglalómat. Mindazonáltal a sámánizmus tárgyalása során feltétlenül szükséges megemlíteni a témával foglalkozó kutatókat is.

A sámánizmus kutatásának mind idehaza, mind külföldön nagy hagyományai vannak. A magyar kutatók között jelentős Birtalan Ágnes, Diószegi Vilmos, Hoppál Mihály, Molnár Ádám, Kósa Gábor, Ligeti Lajos, Otto von Sadovszky, Sántha István és Somfai Kara Dávid. Diószegi Vilmos az 1940-es évektől kezdett foglalkozni Belső-Ázsiával, azonban a sámánizmussal kapcsolatos kutatásai nemcsak magyar, hanem nemzetközi viszonylatban is kiemelkedőek. Ugyanez mondható el Hoppál Mihály munkásságáról is, aki többek között az Akadémiai Kiadó által kiadott és nagy jelentőségű Bibliotheca Shamanistica sorozat szerkesztője és az International Society for Academic Research on Shamanism elnevezésű, a nemzetközi sámánizmuskutatók társaságának alapítója. Nemzetközi szinten pedig jelentős Ake Hultkrantz, Hyun-key Kim Hogarth, Kim Tae-gon, Mircea Eliade és Takao Yamada.

A sámánizmussal foglalkozó kötetének első fejezetében Mircea Eliade elválasztja a sámán fogalmát a többi, ehhez hasonló és inkonzisztensen használt varázsló, mágus, kuruzsló vagy éppen gyógyító megnevezésektől, mert éppen ez a következtelen fogalomhasználat készteti arra, hogy egy jól körülhatárolt fogalmi keretet adjon a sámán alakjának a különböző kultúrákban.

A sámán fogalmának körülhatárolása

Mircea Eliade Szibériára és Közép-Ázsiára jellemző vallási jelenséggként írja le a sámánizmust.³⁰ Ezt természetesen Diószegi Vilmos és Hoppál Mihály kutatásai alapján is megerősíthetjük. Maga a sámán kifejezés a *tunguz l'aman* szó orosz nyelvű átírásával került a köztudatba. Emellett Eliade összegyűjtötte azokat a terminusokat is, amelyeket a térségben használnak ugyanerre a funkcióra. Neil S. Price a következőképpen írja le a nyugati kultúra és a sámánok első találkozását:

„Biztosak lehetünk abban, hogy az 1650-es években, amikor a szakadár pap, Avvakum, akit az orosz ortodox pátriárka Szibéria középső részére száműzött, és a rénszarvastartó evenki nomád nép földjére érkezett, a šaman szót még senki sem hallotta, írta le, és főképp nem vizsgálta meg jelentésének kozmológiai tartalmát. Avvakum eretnekség miatti 1682-es kivégzéséig az evenki nép között élt, feljegyzéseket készített és küldött haza. Ezek a szövegek fektették le azokat az alapokat, amelyeket meghatározták a későbbi antropológusok sámánizmuskutatását.”³¹

A sámán a vallási élet középpontjában álló és kulcsfontosságú szerepet betöltő egyén Szibéria és Közép-Ázsia térségeiben, azonban nem kizárólagosan jogsult a transzcendenssel való érintkezésre. Ugyanis Eliade megfigyelései szerint más tradíciók vallási aktorai, de maguk a családi kultuszért felelős családfők is ellátnak hasonló funkciókat a sámánnal párhuzamosan. De mi választja el a sámánt a többi szakrális funkciókat betöltő egyéntől? A vallástörténész velős és egyszerű terminust nyújt számunkra:

„Erre a komplex jelenségegyüttesre az első és talán legkevésbé kockázatos definíció a következő: sámánizmus = az ekstázis technikája.”³²

Mindazonáltal nem minden ekstázist gyakorló vallási aktor lesz sámán, ugyanis az ekstázis formája és célja határozza meg ezt a kérdést.³³

Fontos azonban még megemlítenünk, hogy a sámán alakjához kötődő jelenségcsoport nem kizárólag Szibériára és Belső-Ázsiára jellemző. Hasonló tendenciákat találhatunk Észak- és Dél-Amerikában vagy éppen Kelet- és Délkelet-Ázsiában is.³⁴ Azonban a látószög tágítása továbbra sem engedi meg, hogy a sámán fogalmát egyenlővé tegyük a mágiát gyakorló „mágus” fogalmával. Eliade

³⁰ Eliade, Mircea: *Shamanism: Archaic Techniques of Ecstasy*. Bollingen Series, 76. Translated from the French by Willard R. Trask. Princeton University Press. Bollingen Paperback Printing, Princeton, NJ 1972, 26.

³¹ Price, Neil S.: *The Archaeology of Shamanism*. Routledge, London– New York 2001, 3.

³² Eliade, Mircea: *i. m.* 26.

³³ Uo. 27.

³⁴ Uo.

lényegében a „minden sámán lehet mágus és/vagy gyógyító, azonban nem minden mágus és/vagy gyógyító lehet sámán” elvét alkalmazza.³⁵ Viszont a sámán működésének megértéséhez további kategóriák (fogalmak) megértése és meghatározása szükséges. Ilyen a szellem fogalma a sámánizmusban, a sámánvá váláshoz szükséges kritériumok, a sámán kapcsolata a transzcendenssel és szerepe a közösségben.

A Koreai-félszigetre jellemző kezdeti vallási képzetek és a sámánisztikus hagyomány eredetének kérdése a térségben

A következőkben röviden ismertetem a koreai sámánisztikus hagyomány eredetének kérdését, különös hangsúlyt fektetve a koreai nyelvben használatos sámánisztikus eredetű isten kifejezésre, amely széles körben került használatra mind a koreai katolikus, mind a protestáns közösségekben. Azonban a dolgozat terjedelmi korlátai miatt nem kerül sor sem a kifejezés nyelvészeti, sem pedig vallástudományi elemzésére, továbbá nem vetem össze a különböző koreai nyelvű bibliafordítások szóhasználatait sem.

A kelet-ázsiai történelemmel foglalkozó Richard W. L. Guisso, a Torontói Egyetem professzor emeritusa³⁶ és Chai-Shin Yu, a Torontói Egyetem Korea-nisztika Tanszékének egyik kulcsfontosságú személyisége³⁷ 1988-ban közös tanulmánykötetet adott ki *Sámánizmus. Korea szellemvilága* címmel.³⁸ A kötet a koreai sámánizmus kérdéskörét kutató szakértők tanulmányait tartalmazza.

A tanulmánykötet első fejezetében Kim Inhoe (Kim, Inhve), aki az Ehwa Egyetem oktatója volt a kötet kiadásának idején, a koreai sámánisztikus hagyomány kutatásának alapvető dilemmáját mutatja be: beszélhetünk-e koreai sámánizmusról? Biztosak lehetünk-e abban, hogy például a koreai népi vallásosság korai formái megfelelnek a sámánizmus kritériumainak? Lehetséges-e, hogy a kortárs koreai sámánisztikus hagyományok, amelyek eleve egymástól is erősen eltérő szokások halmazát jelentik, mind a Korea-félsziget korai vallási koncepcióiból eredeztethetőek? Kim szerint a probléma megoldása már a koreai sámánizmus fogalmának meghatározásánál elakad. Nem lehetünk biztosak abban, hogy a kortárs koreai sámánisztikus hagyományok már a félsziget történelmének kezdetétől

³⁵ Eliade, Mircea: *i. m.* 27.

³⁶ Guisso, Richard W. L. In: *University of Toronto, Faculty of Arts & Science, Department of East Asian Studies*. <https://www.eas.utoronto.ca/people/directories/all-faculty/richard-wl-guisso> (2021. febr. 27.).

³⁷ Id. Biography of Dr. Chai-Shin Yu. In: *Dr. Chai-Shin Yu*. In: <http://chaishinyu.com/> (2021. márc. 4.).

³⁸ Guisso, Richard W. L. – Yu, Chai-Shin: *Shamanism: The Spirit World of Korea*. Asian Humanities Press, Berkeley, California 1998, 12.

hasznos formában jelen lettek volna.³⁹ Ezzel szemben James H. Grayson javaslata alapján a Három Királyság korszakából származó és a korai államok történetét összefoglaló gyűjtemények vizsgálata segíthet a kérdés eldöntésében:

„A 4. századi Koreára jellemző korai vallásosság egyaránt mutat olyan jellemzőket, amelyek a szibériai sámánisztikus hagyományokból eredeztethetőek, s emellett az is megfigyelhető, hogy az említett sámánisztikus ősvallás idomult a letelepedett földművelő életmódhoz. A sámánisztikus hit hatása a felsőbb hatalomba, a mennyei szellembe – koreaiul Hanullim vagy klasszikus koreaiul Csonsin – és az őt szolgáló égi szellemek sorába vetett bennszülött hiten keresztül válik láthatóvá számunkra. Sámánisztikus az a hit is, hogy bizonyos különleges személyek olyan kommunikációs képességgel rendelkeznek, amely által kapcsolatba tudnak lépni a fentebb említett szellemvilággal vagy éppen magával Hanullimmal, a Menny Urával. E legfelsőbb hatalomba vetett hit régiségét az is jelzi, hogy a koreai törzsi államok alapító mítoszai a hatalmas istenségről vagy éppen a Hegyi Isten modern neve mögé bújtatott Menny Uralkodójáról beszélnek, amelyet egy Kr. u. 85-re datált sztlén fedeztek fel az egykori Kó-Coszon területén. A bőséges termésért folyamodó sztlé felirata arról tudósít, hogy az 1. századra a földművelés már fontos szerephez jutott az állam és a nép legfontosabb rítusaiban. A különböző csoportok főbb rítusainak mindegyike elsőként a Menny Urát szólította meg, és ezek a rítusok mind a földművelési ciklus valamely aspektusához kapcsolódnak.”⁴⁰

Önmagában a koreai sámánizmus henoteistának tekintendő. Ez pedig fontos, ugyanis ismerős számára egy végső, legnagyobb és egyedüli isten fogalma, akit Hananim (하나님) vagy Hanünim (하느님) névvel illettek. A legtöbb koreai felekezet a Hananim istennevet használja a Biblia Istenének megnevezésére. Ezzel a már meglévő monoteista koncepcióval könnyedén lehetett összekapcsolni a keresztyénség szintén csak az éggel asszociált Istenét, aki minden és mindenki felett álló. Ezen a véleményen van Andrew Eungi Kim is, amikor a Hananim kifejezés kérdését járja körül:

„A hagyományosan nagy tiszteletben tartott Hananim (Isten a Mennyben) képzet átvétele a keresztyénség mindenható Istenének megnevezésére egy volt azon nagy jelentőségű lépések közül, amelyek révén a korai keresztyének biztosítani tudták a behozott vallás konvergenciáját a hagyományos koreai tradícióval. Nem volt véletlen, hogy éppen a Hananim koncepciót adoptálták, ugyanis felismerték, hogy ez a kifejezés, amely az ősi koreai kultúra legmagasabb istenségét jelöli, alkalmas a keresztyénség végső istenének megnevezésére, és a koreaiak számára megkönnyíti

³⁹ Guisso, Richard – Yu, Chai-Shin: *i. m.* 14.

⁴⁰ Grayson, James H.: *The Emplantation of Christianity*, 19.

a behozott vallás elfogadását. A keresztyének istenfelfogásához hasonlóan a koreaiak szintén hosszú idő óta értelmezték Hananimet mindenhatónak, aki a menny és föld fölött ítélkezik, és irányítja az emberek sorsát.”⁴¹

Yeonggil Cha⁴² is a pozitív hatások között említi Isten és Hananim egyeztetettségét, amely segít a hívőnek a keresztyén istenképzet megértésében. Mindazonáltal hangsúlyozza, hogy az ilyen egyezések hosszú távon súlyos félreértések is szülehetnek.

Mint láthatjuk, az istenfogalom kapcsán számos kérdés merül fel, amelyet a jövőben érdemes lehet részletesebben is megvizsgálni az inkulturáció és a szinkretizmus tengelyén.

A következőkben a koreai sámánisztikus hagyomány néhány általános jellemzőjét, rítusát és koncepcióját mutatom be. Ezek az aspektusok a sámánisztikus hagyomány és a koreai keresztyénség viszonyának tárgyalása során kerülnek előtérbe. Ennek megfelelően gyűjtöttem össze az adott szokásokat és jellemzőket.

A koreai sámánisztikus hagyomány napjainkban

James H. Grayson a koreai vallásosság történetéről szóló nagy monográfiájában „muszok-kjo” névvel hivatkozik a koreai nép vallásosságra.⁴³ De mi is ez a muszok-kjo, és miként kapcsolódik a sámánizmus témájához?

A Korjo-korszak⁴⁴ idején három olyan kultuszt tiszteltek a korjóbeli koreaiak, amelyeknek eredete a Koreai-félsziget ősvallásához vezethető vissza. Ez a három: a hegyeknek és folyóknak ajánlott rítus; azon ősök tisztelete, amely nem a konfucianizmusban gyakorolt vallásos szokásokból eredeztethető; és az esőért történő könyörgés rítusai.⁴⁵ Ezek a rítusok szinte változatlanul maradtak fenn a térségre jellemző heves politikai és kulturális változások ellenére:

„Úgy tűnik, hogy ezek a korjói rítusok az ősi tradíciók folytatásai, méghozzá egy magától értetődő párhuzammal szorosan kapcsolódnak a modern Szibériában gyakorolt sámánisztikus hagyományokhoz. Hyun-Key Kim Hoghart a következőkre hívja fel a figyelmet: a történeti források alapján kimutatható, hogy a mudang

⁴¹ Kim, Andrew Eungi: Christianity, Shamanism, and Modernization in South Korea. In: *Cross Currents* 50, (2000/1/2), (112–119) 116. <http://www.jstor.org/stable/24461237> (2021. febr. 27.).

⁴² Cha, Yeonggil: 한국교회에 샤머니즘이 미친 영향 [Koreai Egyház és a Sámánizmus kapcsolata]. Gangnam University, Szöul 1996, 52.

⁴³ Grayson, James H.: *The Emplantation of Christianity*, 216.

⁴⁴ Korjo (ebből származik a Korea név) egységes állam volt 918 és 1392 között. Államvallása a buddhizmus volt, amely együtt élt a taoizmussal, az egyre inkább terjedő konfucianizmussal és az ősi sámánizmussal.

⁴⁵ Cha, Yeonggil: *i. m.* 52.

(sámán) a következő rítusokat végezte: gyógyítás, jóslás és jóslatok közvetítése, szellemalászállás, a sámán megszállása szellemek által és átkozás. Az utóbbi elem kivételével minden más jellegzetesség kimutatható napjaink koreai sámánisztikus hagyományában is.”⁴⁶

Ennek alapján megállapíthatjuk, hogy a koreai sámánisztikus hagyományok fennmaradtak a különböző uralkodó vallási tradíciók „elnyomása ellenére” is, és – pedig elsősorban a népi vallásosság formájában. A muszok-kjo tehát a gyógyítást, az ördögűzést, a jóslást és más funkciók összességét jelöli, azonban annak tartalma korántsem egységes sem teológiaiilag, sem pedig formai szempontból a kultuszok tekintetében. Mint minden sámánisztikus tradíció, így a koreai is területileg és korszakonként rendkívül fragmentált, azonban ennek ellenére általánosabb jelenségek figyelhetők meg a különböző hagyományok között.

A következő szakaszban a gut rítust és az áldás sámánizmushoz köthető koncepcióját mutatom be. Az utóbbi Yonggi Cho teológiai munkássága és általában véve a koreai vallási tapasztalat esetében is kapcsolódási pontot jelent.

A gut rítus

A „gut” kifejezés a Koreai-félsziget sámánjai által végzett rítus vagy szertartás megnevezésére szolgál. Ennek több formája is létezik. A kifejezés magában foglalja a zenélést, a táncot és az énekszót. A sámán legfontosabb hangszere a dob,⁴⁷ amely a földi és a spirituális világ közötti kapcsolat megteremtéséhez nyújt segítséget. A gut kisebb formátumú változatai a „bison” vagy „binyom” (ülő) gut.⁴⁸ Ezzel szemben egy teljes értékű guthoz „seon gut”, azaz álló gut szükséges, vagyis olyan személyek, akik zenét, éneklést és táncot szolgáltatnak a szertartáshoz. Őket *jebinek* (yebi) nevezik.⁴⁹ A gut szertartásokat tovább lehet rendszerezni céljuk alapján is.

A koreai sámánizmus és a keresztyénség közötti kapcsolat felvetése esetén az áldás („bok”), amely lehet egészségre, anyagi helyzetre vagy más szerencsére vonatkozó, nagyon fontos szerepet kap. Jeremy Reynolds⁵⁰ megemlíti például egy „gibokdzse” nevű szertartást, amelyben a sámán elüldözi azokat az ártó szelle-

⁴⁶ Cha, Yeonggil: *i. m.* 217.

⁴⁷ Ld. *Shamanic drumming*, <https://shamandrummer.tumblr.com/post/155439283328/korean-shamanic-drum> (2021. dec. 28.).

⁴⁸ Kim, Sin Hong: *The Role of Shamanism in the Korean Church Growth*. Submitted in Partial Fulfilment of the Requirements for the Degree of Master of Theology in the Faculty of Theology at the University of Durban-Westville 1993, 85.

⁴⁹ Kim, Sin Hong: *i. m.* 86.

⁵⁰ Reynolds, Jeremy: *Shamanistic Influences on Korean Pentecostal Christianity: An analysis*. In: *Cult Education Institute*. <https://culteducation.com/group/1279-yoido-full-gospel/22504-shamanistic-influences-in-korean-pentecostal-christianity-an-analysis.html> (2022. ápr. 12.).

meket, amelyek megakadályozzák a hozzá járuló egyén vagy család anyagi javakban való gyarapodását, bővelkedését. Egyes kutatók azzal érvelnek, hogy az alapot képező vallási rétegek és azok tartalma nemcsak párhuzamba állíthatók, hanem komoly hatással is vannak egymásra.

A sámán megnevezése és a sámánbetegség

A sámán személyének megnevezésére több kifejezés is szolgál: a „mudang” a női sámánt jelöli; a „sana mudang/pakszu”⁵¹ ennek férfi megfelelője. A koreai sámánizmusban mindkét nem képviseltetik. A női sámánok kutatása a feminizmus felerősödésével örvend nagy népszerűségnek. A sámánok klientúrát építenek ki, azonban nem szerveződnek klerikális közösségekbe. Munkájukat önállóan, vagy legfeljebb segítőkkel látják el.⁵² A sámánná válás kétféleképpen történhet: egyrészt a már jól kifejtett sámánbetegség által, amelynek koreai neve „mubjong”. Ez a sámánt jelölő „mu” és a betegséget jelentő „bjong” szóösszetétele. A sámánná válás történhet a szerep átöröklése, illetve egy szellem általi kiválasztás útján.⁵³

A sámán feladatai

Napjainkban a sámánok egyik leggyakrabban ellátott feladata a jóslás, amelynek – akárcsak minden más rítusnak – gyakorlatai tájegységenként és hagyományonként változnak. Emellett gyakorolnak exorcizmust is, s ez sok esetben viták sorát indította el a koreai protestáns, főként karizmatikus ördögűzési technikákkal kapcsolatban. Igen jelentős szerepe van még a gyógyításnak is, amely sok esetben egy ártó szellem vagy ős kibékítésével, elűzésével van kapcsolatban. Harvey Cox⁵⁴ szerint e rítusok jól megfigyelhetőek például a Yoidói Teljes Evangéliumi Gyülekezet istentiszteleteinek keretében.

Jelen dolgozat keretein belül nincs lehetőség egy átfogó vallásfenomenológiai, valláspszichológiai és teológiai elemzésre, így a szinkretizmus vagy indigenizáció kérdésének eldöntése is egy jövőbeli tanulmány tárgya lesz. Az átfogó vallástudományi elemzést a következő alfejezetben felsorolt kategóriák szerint látom lehetségesnek, és e megközelítés megköveteli a fogalomkészlet további vizsgálatát.

⁵¹ Grayson, James H.: *The Emplantation of Christianity*, 218.

⁵² Kim, Sin Hong: *i. m.* 88.

⁵³ Grayson, James H.: *The Emplantation of Christianity*, 219.

⁵⁴ Cox, Harvey: *Fire From Heaven: The Rise of Pentecostal Spirituality and the Reshaping of Religion in the Twenty-first Century*. Addison-Wesley Publishing Company, New York 1994, 150–155.

A keresztyénség és a sámánisztikus szokások találkozási pontjai

Ebben a szakaszban néhány kategória szerint mutatom be, hogy a két vallási tradíció mely pontokon találkozik egymással, és hogy ezzel kapcsolatban milyen további kutatást igénylő kérdések merülhetnek fel.

A koreai protestáns keresztyénség kontextusában a karizmatikus Yoidói Teljes Evangéliumi Gyülekezet példája, valamint annak vezető lelkésze, Yonggi Cho szerepén keresztül jól szemléltethetővé válnak a találkozási pontok.⁵⁵ E pontokat öt csoportba osztottam, amelyek a következők: lelki-szellemi ajándékok, áldás, gyógyítás, a lelkész vezetői szerepe és az istentisztelet. Az istentiszteletek kategóriáján belül pedig külön kitérek a tánc kérdésére. Ebben a dolgozatban a legrelevánsabban az áldás kérdéssel foglalkozom, ugyanis Yonggi Cho esetében ez összekapcsolódik a bővelkedésteológiával, s így a legvitatottabb témának tekinthető.

Lelki-szellemi ajándékok

A sámán számos lelki-szellemi ajándékot, vagyis képességet kaphat egy szellemtől. Ilyen lehet általában a szellemekkel való kommunikáció, az ártó entitások elűzése, a nyelveken szólás („sindeullim”),⁵⁶ a prófétálás és a gyógyítás. Ezeket gyakran eksztatikus állapotban gyakorolja. E sámánizmusban is meglévő vallási jelenségek közül a prófétálás, a nyelveken szólás és a gyógyítás kap fontos szerepet számos koreai protestáns felekezetben és gyülekezetben. Az Ószövetség számos prófétája, az Apostolok cselekedeteiben olvasható nyelveken szólás (ApCsel 2,4–7) és Jézus Krisztus csodatételei (Jn 2,1–11; Mt 14,13–21; Mt 14,22–33; Mk 6,45–52; Jn 6,15–21 stb.) jól társíthatóak ezekhez a jelenségekhez.

Áldás

Az áldás értelmezése számos vitának ad helyet nemcsak a koreai áldás szó mögötti tartalom és így annak helyessége tekintetében, hanem amiatt is, hogy ennek szándékos vagy éppen szándékolatlan megmásítása eredményeképpen tér el a keresztyén áldásfelfogástól. Jól ismert az Újszövetség azon üzenete, hogy az üdvösség nem a földi javak keresésében és halmozásában rejlik, valamint az is, hogy

⁵⁵ Természetesen még fel lehetne sorolni más találkozási pontokat is, ezekre azonban itt nincs módunk kitérni a kérdéskör összetettsége miatt. Ilyen találkozási pont lehet például az istenkép és Jézus Krisztus alakjának potenciális párhuzamai a hagyományos koreai vallásosságban.

⁵⁶ Kim, Sin Hong: *i. m.* 76.

abban a szegénység központi szerepet kap.⁵⁷ A 3Jn 2 természetesen kivételt képez ez alól Cho teológiájában, de ezt később részleteiben tárgyalom.

Ezzel szemben az itt használatos koreai kifejezés a „bok” (복), amelynek írásjele: 福.⁵⁸ Ez az írásjel összesen négy gyökből áll: ruha, tető, száj és rizsföld. Tehát már maga az a kifejezés is, amelyet később a keresztyén áldásfogalomra is használnak (축복 祝福), anyagi, e világi áldást tartalmaz. A képzet szerint a felsőbb hatalom jogosult arra, hogy az emberek életét anyagi síkon befolyásolja, amelyért a közbenjárást a megfelelő személytől, a szellemvilág által kiválasztott, beavatott sámántól kell kérni. Ez a gondolkodásmód a protestáns keresztyén felekezetekben, ezen belül a Yoidói Teljes Evangéliumi Gyülekezet esetében is komoly teológiai és szemléletbeli eltéréseket eredményezhet.

Sin Hong Kim véleménye szerint⁵⁹ a Dél-Koreában gyorsan és intenzíven lezajlott gazdasági növekedés okozta a materializmus megerősödését és központi céllá válását. Ezt Kim a mammonizmus kifejezéssel írja körül,⁶⁰ azonban érdekes, hogy a szerző itt nem von párhuzamot a koreai sámánisztikus áldásfogalom anyagi jellege és a bok pünkösdi gyülekezetekben és általában számos protestáns közösségben betöltött szerepe között. Itt mindenképpen meg kell említenünk a három áldás fogalmát, amelyet Yonggi Cho *The Fourth Dimension* (A negyedik dimenzió) első és második kötetében fejleszt ki, és megalkotja az öt áldás koncepcióját.

A Yoidói Teljes Evangéliumi Gyülekezet életében igen fontos szerepet játszik a három áldás, amely a 3Jn 2-re épül: *Szeretett testvérem, kívánom, hogy mindenben olyan jó dolgod legyen, és olyan egészséges légy, amilyen jó dolga van a lelkednek.* Itt Yonggi Cho arra a következtetésre jut a *mindenben olyan jó dolgod legyen* értelmezésénél, hogy ez bármilyen emberi vállalkozás vagy cselekedet sikerességére, gyümölcsözőségére utal, a *Légy olyan egészséges* pedig az egészség és a gyógyulás üzenetét hordozza. Cho értelmezése szerint az *amilyen jó dolga van a lelkednek* a megváltás képével zárja le az ígért áldások sorát: Ἀγαπητέ, περὶ πάντων εὐχομαί σε εὐδοῦσθαι καὶ ὑγιαίνειν, καθὼς εὐδοοῦταί σου ἡ ψυχή.

Görög nyelven pedig az εὐδοῶ ige a medio passzív εὐδοοῦσθαι alakban lesz „legyen jó dolgod” jelentésű; aktív alakjában pedig ezt jelenti: *segíteni valaki útján.* A περὶ πάντων erre vonatkozik, így tehát „legyen jó dolgod mindenben”.⁶¹

⁵⁷ Blessing. In: Bible Study Tools. <https://www.biblestudytools.com/dictionary/blessing/> (2022. ápr. 12.).

⁵⁸ Kim, Sin Hong: *i. m.* 79.

⁵⁹ Uo. 80.

⁶⁰ Uo. 81.

⁶¹ Ld. πᾶς. In: *Perseus Digital Library*. (3 John. Brooke Foss Westcott, Fenton John Anthony Hort, Ed. <https://www.perseus.tufts.edu/hopper/text?doc=Perseus%3Atext%3A1999.01.0155%3Abook%3DIII+John%3Achapter%3D1%3Averse%3D2> (2022. ápr. 12.).

A *ὕγιαίνειν* (*ὕγιαίνω*, inf. praes.) ezt jelenti: „legyen valaki jó egészségben”. Az *εὐδοοῦταί σου ἡ ψυχὴ* pedig szintén *εὐδοῶ* ige medio-passzív használatával ismétli meg a jókívánságot.

A 3Jn 2 koreai fordítása⁶² így hangzik magyarul: *Szeretett barátom* [barátias „te” megszólítás], *ahogy jól vagy lelkedben, aképpen légy jól minden dolgodban, légy egészséges* [erős], *arra kérek téged*. Ugyanitt azonban a Korean Bible Society által kiadott koreai bibliafordításban egyik összetételében sem olvasható a korábban említett „bok” kifejezés.

A kontextust tekintve a 2. vers egy levél eleji jókívánság. Az ilyen formula a koreaiak számára sem idegen. Az *amilyen jó dolga van a lelkednek* mondat ugyan közvetett módon utalhat a megváltásra, de a többi jókívánság inkább csak formula, egy affekció kifejeződése – ezt támasztja alá a *Szeretett testvérem* megszólítás is –, mintsem a földi jólétre és az egészségre vonatkozó ígéret. Allan Heaton Anderson az *An Introduction to Pentecostalism: Global Charismatic Christianity* (Beevezetés a pünkösdi mozgalomba. Globális karizmatikus keresztyénség) című munkájában a következőket írja Cho munkásságáról:

„Egy önálló fejlődés eredményeként hasonló tanításokat foglal magában David Yonggi Cho teológiája, aki a Yoidói Teljes Evangéliumi Gyülekezet alapítója (Szöul, Korea). A koreai pünkösdiel négyes tiszta evangélium teológiai felfogásához hozzáadta az örömhír ötös üzenetét, amely a következőket foglalja magában: 1. megújulás, 2. a Szentlélek teljessége, 3. gyógyítás, 4. áldás (Cho saját betoldása) és 5. második Eljövétel. Azonban a legjelentősebb újítása a »a megváltás hármasság«. Ez magában foglalja a lélek gazdagságát, de gazdagságot minden vonatkozásban és az egészséges életet, amelyet a hit szava mozgalom által kedvelt 3Jn 2-re alapozott. Cho azt állítja, hogy az örömhír az, hogy Isten betölti a hívők minden szükségletét, köztük a lelki megváltást is. A hármasság elnyeréséhez hinni kell abban, hogy Isten jó, és hogy a megváltás magában foglalja a bűnök bocsánatát, az egészséget és a jólétet.”⁶³

Bár a jelen tanulmány a kérdést nem részletezi, de tény, hogy azok, akik a pünkösdi egyházon belül a Word of Faith Movement álláspontját osztották a materiális javak szerepét illetően, üdvözlendőnek és helyénvalónak tartották Cho újítását. Ez azt jelenti, hogy önmagában a feltételezhető sámánisztikus hatás teljesen figyelmen kívül hagyásával és pusztán teológiai síkon is vitatkozhatunk pró és kontra az anyagi áldások kérdéséről. Mivel a prosperitásteológia nemcsak

⁶² 사랑하는 자여 네 영혼이 잘됨같이 네가 범사에 잘되고 강건하기를 내가 간구하노라

⁶³ Anderson, Allan Heaton: *An Introduction to Pentecostalism: Global Charismatic Christianity*. 2nd ed. Cambridge University Press, Cambridge 2013, 15.

a koreai kulturális szférában, hanem kiváltképpen az Amerikai Egyesült Államok területén is népszerű, ez arra enged következtetni, hogy az amerikai mintát követő Cho inkább ebből a teológiai irányzatból merített.

Kate Bowler *Blessed: A History of the American Prosperity Gospel* (Áldottak. Az amerikai prosperitásteológia története) című kötetében részletesen ír a prosperitásteológia eredetéről és az annak népszerűsége mögött rejlő okokról. Természetesen mellett is érvelhetünk, hogy Cho, mint minden mást, a prosperitásteológiát is saját hallgatóságához alkalmazott formában közvetítette. Emellett azt a kontextust sem szabad figyelmen kívül hagynunk, hogy ekkor Cho gyülekezetének jelentős része szegény, szociálisan hátrányos helyzetből érkező hívőkből állt. E jelenségre úgy is tekinthetünk, hogy ő pusztán azt tanította a hívőknek, amire hátrányos helyzetükből kifolyólag vágytak.⁶⁴ Andrew Eungi Kim a következőket állapítja meg ezzel kapcsolatban:

„A szöuli Joidói Teljes Evangéliumi Egyház, amely napjainkban közel 700 000 tagot számlál, és így a világ legnagyobb gyülekezete, kiemelkedő példája az olyan koreai keresztyén közösségeknek, amelyek kedveznek a sámánisztikus hajlamoknak és a hagyományos hitrendszernek. A gyülekezet evangelikál szlogenje, amellyel nagy tömeget vonzott magához, és más közösségeket is ösztönzött vetélkedésre, Krisztus hármasságának áldása (egészség, bővelkedés és megváltás), amelyet a 3Jn 2-re alapoz. A prosperitásteológiát hirdető David Yonggi Cho lelkész és utánpótlás továbbfejlesztették azt a gondolatot, hogy akik a Szentlélekben részesülnek, nemcsak az egyéni megváltást nyerik meg, hanem az egészség és materiális siker ajándékát is. Ezek a lelkészek még azt is állították, hogy a betegség, szegénység, az üzleti bukások vagy bármilyen más balszerencse egyszerűen a spirituális tisztatlanság bűnének következménye.”⁶⁵

Kim véleménye igen lesújtó a yoidói gyülekezetet illetően. A tanulmányból azt is megtudhatjuk, hogy egyes kutatók osztják ezt az álláspontot, míg mások diplomatikusan csak mint esetleges példára hivatkoznak a yoidói gyülekezetre a szinkretizmus vagy az indigenizáció kérdésének tárgyalásakor.

A következőkben a lelkész vezetői szerepéhez kötődő kérdéseket ismertettem röviden. Tanulmányom eredetileg az egészség áldásának kérdését is tárgyalta. Végül egyrészt a terjedelmi korlát, másrészt a források hiánya miatt mellőztem a gyógyítás és az egészség kérdését.

⁶⁴ Bowler, Kate: *Blessed: A History of the American Prosperity Gospel*. Oxford University Press, New York 2013, 18.

⁶⁵ Kim, Andrew Eungi: *i. m.* 117–118.

A vezetői szerep

A sámán nem csupán spirituális vezető, hanem funkciójánál fogva problémamegoldó és tanácsadói szereppel is bír. A korábban említett kliensi rendszerből következően idővel minden terület közössége állandó sámánnal rendelkezett, aki arról gondoskodott, hogy az ott élő emberek harmóniában legyenek a szellemvilággal.

Sin Hong Kim erős sámánista hatásokról beszél a koreai keresztyénség vezetői szerepet illető szemléletében.⁶⁶ A koreai gyülekezetek tagjai nemcsak azt várják el lelkészeiktől, hogy ellássák a lelki élet vezetésének feladatát, hanem fokozottan igénylik, hogy aktív részesei legyenek a gyülekezet tagjainak magánéletében is. Gyakori jelenség, hogy arra kéri a lelkészt: imádkozzék üzleti ügyeik sikerességéért, gyermekük sikeres egyetemi felvételiéért vagy jó egészségéért. Ha dönteniük kell valami nagyobb súlyú dologban, kikéri véleményét. Koreában bevett szokás, hogy a lelkész minden évben látogatást tesz a gyülekezet tagjainak otthonában, s így a hívők egyszerre érzik vezetőjük törődését és Isten közvetlen jelenlétét. Új ház avatásakor a lelki vezető jelenléte áldást hoz a házra és szerencsét annak lakóira.⁶⁷ Kim vizsgálata eredményeként a lelkészek vezetési képességének fontossága és a lelkész által végzett missziós tevékenységének intenzitása domináns elemeknek bizonyultak.⁶⁸ A koreai karizmatikus közösségek azt a vezetőt tekintik ideálisnak, aki határozott, és elvárásai vannak gyülekezte irányában. Ez nem csupán lelki vezetést jelent, hanem a mindennapi életet illető konkrét irányítást is. Mivel ezek az alapok megvannak a sámánizmusban is, a keresztyénségben való továbbélésük szinte magától értetődő volt, sőt a protestáns pünkösdi és karizmatikus mozgalom sikeres inkulturációját tette lehetővé.

Az istentisztelet

A sámánisztikus hagyományrendszerben számos transzcendens entitás van, akiket tiszteletben részesítenek: az Égisten, a Hegyisten, Faisten, Tengeristen stb.⁶⁹ Ezen istenek számára különböző gut-szertartásokat mutatnak be. A sesu⁷⁰ nevű szertartás során, amelyet a holdújévkor végeznek, tisztító jellegű tüzeket gyújtottak, s ez a tűz elpusztított mindent, ami az óévhez tartozott, különösképpen a negatív töltetű dolgokat, balszerencsét. Kim azt írja, hogy ez a szertartás

⁶⁶ Kim, Sin Hong: *i. m.* 80.

⁶⁷ Uo. 82.

⁶⁸ Hong, Young Gi: The Backgrounds and Characteristics of the Charismatic Mega-Churches in Korea. In: *Asian Journal of Pentecostal Studies* 3, (2000/1), (99–118) 101.

⁶⁹ Kim, Sin Hong: *i. m.* 78.

⁷⁰ Uo. 90.

Song Ku Yeoung Sin néven került be a keresztyén ünnepkörbe, még hozzá szinte teljesen hasonló funkcióval, ugyanis itt is az óévtől búcsúznak, a hívők megbánják bűneiket, és ünneplik az új évet a holdújév ünnepén.

Ezután Kim egy másik érdekes jelenségre is felhívja a figyelmet, amikor a sámánisztikus szertartások egyfajta rekreációs jellegéről beszél, tudniillik arról, hogy egyfajta szórakoztató szerepet is betölt. Ez pedig azt is jelenti, hogy a szertartáson részt vevő személyek inkább nézők, megfigyelők, tehát kevésbé aktív szereplői a rítusnak. Kim szerint ez a megfigyelői szerep továbböröklődött a már megtért keresztyén közösségekre is, akik látványosságnak tekintik az istentiszteletet. Sok esetben inkább egy előadó (lelkész) és közönsége (gyülekezet) közös aktusára hasonlítanak, és ez a magyarázata annak, hogy a Hong Yonggi tanulmányában említett magabiztos vezetői szerep, a jó prédikációs készség és kiállás miért olyan fontos a karizmatikusoknál. A szerző egy kérdőíves kutatást is végzett, melyben a vezető szerepének jellegét vizsgálta:

„Huszonhárom kérdés arra vonatkozott, hogy a karizmatikus gyülekezetek milyenek látják lelkészüket, illetve hogy milyen tulajdonságokkal rendelkeznek. Az egyirányú varianciaanalízist (ANOVA) és a Scheffe-teszteket arra használtuk, hogy statisztikai jelentőségű különbségeket tudjunk megállapítani a hívők észrevételeiben a gyülekezetekben. A kutatásból kiderült, hogy a koreai megagyülekezetek hívei sokkal inkább láttak karizmatikus személyt lelkészeikben, mint azok, akik kisebb gyülekezetek tagjai voltak.”⁷¹

Cha úgy véli, hogy a koreai keresztyén hívők körében igen gyakori az a hozzáállás, amely szerint ha hétköznapi gondjaikra, nehézségeikre keresnek megoldást, akkor azért Istenhez kell imádkozni. Arra a konklúzióra jut, hogy a hívők egyfajta praktikus, mágikus tevékenységet tulajdonítanak Istennek, éppen úgy, ahogyan a sámán folyamodik segítségért a szellemekhez. De idesorolható az a hiedelem is, hogy a családban azért történt baj, mert nem jártak eleget templomba.⁷²

A tánc

Cha kitér a máshol „yaebaerobics” (istentisztelet-aerobik) jelenségként leírt, táncolást, zenét és tapsot tartalmazó istentiszteletek sámánista eredetére és ezzel együtt helytelenségére is. Jellemzően az általános iskolások és a középiskolások számára tartott istentiszteleteken vagy foglalkozásokon találkozunk ezzel. Cha ezt a véleményt képviseli a zene és a tánc istentiszteleti jelenlétéről:

⁷¹ Hong, Young Gi: *i. m.* 112.

⁷² Cha, Yeonggil: *i. m.* 39.

„Énekelve, táncolva és tapsolva kapcsolat létesíthető a Szent Lélekkel. Ez a fel-fogás hatást gyakorol az átlagos protestáns keresztyén életére. Révült dicsőítés, tapsolás, dobolás és tánc révén hívni a Szentlelket: ez a hit megélésének történelmi tendenciája.”⁷³

A nők itt szintén egy fontos párhuzamot hoznak, mégpedig a sámánizmussal, ugyanis a női sámánok szerepe már a kezdetektől jelentős volt a koreai társadalomban. A gyülekezetekben betöltött női vezetői szerep tehát vonzó a koreai nők számára, mert ezáltal mind spirituális téren, mind pedig a közösség életében fontos pozíciót tölthetnek be, és ezzel is előremozdítják a női egyenlőség mozgalmát. A yoidói gyülekezetre jellemző a „cell group prayer”, a gyülekezet sejtszintű mikrocsoportjának imatálalkozója jelenség, amely többek között az egyik olyan formula, amelyet sokan úgy értékelnek, hogy jelentősen hozzájárult e gyülekezet sikeressé válásához.⁷⁴

Számos protestáns gyülekezetre, s így korábban a yoidói gyülekezetre is jellemző volt egy közösségi vallásos cselekmény, az erősen indigenizált hajnali, virrasztó istentisztelet, valamint a böjtölő imagyakorlat.⁷⁵ Ezeket Timothy S. Lee⁷⁶ a Koreában őshonos vallási tradíciókhoz, a buddhizmushoz és a sámánizmushoz köti. Tanulmányában egyszer sem használta a szinkretizmus kifejezést, csupán felsorol számos példát ezekre a nyugati protestáns keresztyénségben nem honos szokásokra, és a yoidói gyülekezet egyik legnagyobb „attrakciójának” tartja a korábbi éjjeli istentiszteleteit:

„A yoidói gyülekezet hosszú időn át tartott virrasztó imákat. Este fél tizenegyedtől a résztvevők közös, harmincperces felkészítő éneklésben vesznek részt. Tizenegy órai kezdettel elhangzik egy prédikáció, majd ismét egy éneket énekelnek, ezt pedig a Szentlélek érkezését kérő ima követi. Ez követően koncentrált imádkozás folyik azokért, akik még nem részesültek a Szentlélek általi keresztségben. Hajnali fél kettőkor testmozgásos éneklésbe kezdenek, hogy ezzel frissítsék fel a hangulatot. Ezt a gyülekezeti tagok bizonyágtételei követik, amelyek egyenként öt-hét percesek, és általában a hívek által tapasztalt változásokról szólnak. Ilyen változás lehet a gyógyulás vagy más sajátos élmény, amelyet az istentisztelet vagy a virrasztó ima során éltek meg. Ez a szakasz nagyjából egyórányit tart, majd

⁷³ Cha, Yeonggil: *i. m.* 43.

⁷⁴ Hong, Young Gi: *i. m.* 113.

⁷⁵ Lee, Timothy S.: *Indigenized Devotional Practices in Korean Evangelicalism*. In: Buswell, Robert E. (ed.): *Religions of Korea in Practice*. Princeton University Press, 2007, (421–333) 421. <https://doi.org/10.2307/j.ctv346r61.34> (2022. márc. 1.).

⁷⁶ Vallási elköteleződését tekintve Lee a Disciples of Christ nevű közösség tagja. Ld. Timothy S. Lee. In: *Brite Divinity School* <https://brite.edu/staff/timothy-s-lee> (2022. márc. 1.).

tematikus imádságok hangzanak el. Az imádságok témája lehet az állam, a nemzet vagy a gyülekezet. Végül a résztvevők hazatérnek. Közel húszezer ember vesz részt ezeken az istentiszteleteken.”⁷⁷

Lee ezt írja a yoidói gyülekezet híres böjtölő imagyakorlatairól:

„A böjtölő ima útmutatóját⁷⁸ író Jashil Choi (1915–1989), a yoidói gyülekezet társalapítója, maga is elsőrangú gyakorlója volt ennek az imaformának. Életében híres volt intenzív lelki életéről, kiváltképpen böjtöléséről, méghozzá olyan mértékben, hogy halála után Dél-Korea legnagyobb imaközpontját, amely a yoidói gyülekezethez tartozik, Jashil Choiről és szenvedélyéről nevezték el: Osanni⁷⁹ Choi Jashil Böjtölő Imahegy Emlékhely.”⁸⁰

A yoidói gyülekezet manapság már átszervezett és kevésbé teátrális formában tartja a virrasztó istentiszteletet. Jelenleg csak este 10:10-ig tartó pénteki imaalkalmat hirdetnek honlapjukon, és a neve is más: pénteki Szentlélek lelkigyakorlat.⁸¹

Az imént felsorolt imaformák és imagyakorlatok egy további tüzetesebb elemzést követően segíthetnek jobban megérteni az indigenizáció és a szinkretizmus közötti határvonalak meghúzását a koreai protestáns keresztyén kontextusban. Abban viszont biztosak lehetünk, hogy a nagy népszerűségnek örvendő hajnali istentiszteletek, közös imák vagy a böjt kérdését illetően érdemes volna elvégezni egy interjúkon és kérdőíves kutatáson alapuló vizsgálatot – lehetőség szerint az adott gyülekezetek tagjai között is.

Vallási tapasztalat

A szinkretizmus és az indigenizáció kérdését érdekesebbnek tűnik a vallási tapasztalat irányából megragadni. Mivel az inkulturációt és az indigenizációt felcserélhető kifejezéseként értelmeztem, és a vallási elemek kicserőlését illetően a szinkretizmus fogalmának megtartása mellett érveltem, a továbbiakban is ezeket a kifejezéseket fogom használni. Kim például azt hangsúlyozza elemzésében, hogy az összetett dogmatikával szemben a sámánisztikus hátterű keresztyén gyülekezetekben is inkább a természetfeletti élményt keresik.⁸² Ez

⁷⁷ Lee, Timothy S.: *i. m.* 429.

⁷⁸ Az útmutató a tanulmányban is olvasható.

⁷⁹ A hely neve, ahol az imaközpont áll.

⁸⁰ Uo. 424.

⁸¹ Friday Holy Spirit retreat.

⁸² Kim, Sin Hong: *i. m.* 93.

ismét jól összecseng Cha extázist és misztikumot hangsúlyozó elemzésével, ahol azonban ez hatásként jelenik meg.⁸³A korábban említett kutatók közül Hong is nagy jelentőséget tulajdonít a vallási tapasztalatnak, s ezen belül a nyelveken szólást és a gyógyítást hozza fel jelentős példaként, azonban nem tér ki az anyagi természetű áldások kérdésére. Ez azzal indokolható, hogy a szerző jól tudja: ha erre a kérdéskörre kitér, akkor a pusztá kontextualizáció melletti érvelése falakba fog ütközni. Taglalja a sámán által folytatott gyógyítás és a gyülekezetekben történő gyógyítási aktusok közötti hasonlóságot is.⁸⁴

Hong azt is vizsgálta, hogy miként szemlélik a hívők a gyülekezeti életet, milyen dolgokat tartanak fontosnak a saját közösségi és vallási életükben. Főként az olyan kérdésekre keresett választ, mint a gyülekezet vagy akár a felekezet számbeli növekedéséről alkotott vélemény: büszkeség saját gyülekezeti közösségére, az evangelizálás mértéke?

Az eredmények kifejezetten érdekesek: amikor a saját gyülekezet iránt táplált büszkeségre kérdeztek rá, a karizmatikus válaszadók nagy számban a lelkészüк prédikációit, annak vízióit vagy akár pusztán magát a lelkészt tekintették a büszkeségük tárgyának. A többi felekezethez képest a karizmatikusoknál sokkal intenzívebb a vallási élmény, vagyis a nyelveken szólás és a gyógyítás. Ez olyan következménnyel is jár, hogy a karizmatikus közösségekben éppen e vallási élménnyel való eltöltekezés szüli az evangelizáció iránti fokozott igényt. Az evangelizáció iránti erős igény főleg az 1960-as évektől segítette kifejezetten a keresztyénség terjedését és a pünkösdi gyülekezetek gyarapodását mind számbeli, mind anyagi értelemben. Ugyanezek a gyülekezetek számos létesítményt, alapítványt és szervezetet hoztak létre gyarapodásuk során.⁸⁵

Hong arra a következtetésre jutott kutatásai alapján, hogy számos tényező mellett a karizmatikus vezetőnek lehet tulajdonítani a legfontosabb szerepet, viszont e szerep fontosságának okait nem fejtí ki. Párhuzamai legfeljebb az indigenizáció vagy kontextualizálás kategóriájába foglalhatók be. Nem foglal állást a szinkretizmus kérdésében, s vélhetően tudatosan nem fogalmaz meg teológiai kritikát a pünkösdi egyházakban gyakorolt tevékenységgel szemben.

A vallási tapasztalat kérdésében további kutatások és elemzések szükségesek.

A következőkben olyan kutatók álláspontját ismertetem, akik foglalkoztak a koreai sámánisztikus hagyomány és a koreai protestáns keresztyénség közötti kölcsönhatások minőségével.

⁸³ Cha, Yeonggil: *i. m.* 45.

⁸⁴ Hong, Young Gi: *i. m.* 115.

⁸⁵ Uo.

Indigenizáció, kontextuális teológia és szinkretizmus, vita és érvek a tradicionális koreai vallások hatásáról

Spencer J. Palmer történész és vallástudós így fogalmaz a *Korea and Christianity: The Problem of Identification in Tradition* (Korea és a keresztyénség. Az önmeghatározás kérdésköre a hagyományban) című munkájában:

„A sámánizmus a koreai emberek primitív étosza. A tömegek alapvető ösztöne. Ez hatással van minden koreai vallási képzetre vagy rítusra, amelyek egy bizonyos ponton egybeolvadnak a sámánizmussal. Korea történetében minden sikeres vallási mozgalom erős sámánista támasztékokra épült. Ez pedig kétségtelenül igaz az új vallásokra is (keresztyénség).”⁸⁶

A primitív kifejezés használatától, valamint a sámánisztikus hagyományokra való redukciótól eltekintve az őshonos koreai vallások hatását nemcsak Palmer veti fel. Számos koreai teológus foglalkozott a kérdéssel, főként az 1960-as⁸⁷ évektől kezdve. A kutatók figyelme a vallások közötti párbeszédre összpontosult: milyen viszony áll fenn a keresztyénség, valamint a koreai hagyományos filozófiai és vallási rendszerek között?⁸⁸ A legtöbb esetben az önálló, koreai teológia megalkotását tűzték ki célul, és ennek alapjait a hagyományos koreai kultúrában és vallásosságban keresték. Így Daniel J. Adams főként a vizsgált tradíció alapján rendszerezi a teológusok gondolatait a *Korean Theology in Historical Perspective* (Koreai teológia és történeti nézőpontok) című munkájában. Ilyen a neo-konfucianizmus, a buddhizmus és a sámánisztikus hagyomány. Yun Sung-Bum teológus, aki szintén foglalkozott a témával, a következőket fogalmazta meg a koreai indigenizációról szóló tanulmányában:

„[...] Yun indigenizációértelmezésében a keresztyén örömhír és a koreai vallási tradíció harmonizálása és szinkretizálása sokkal fontosabb probléma, mint magának a kultúrának olyan módon történő átformálása, hogy az a keresztyén örömhírhoz illeszkedjék”.⁸⁹

Ryu Tong-Shik, aki szintén az őslakos (indigenous) teológia iránt tanúsít érdeklődést, figyelembe vette a koreai sámánisztikus hagyományokat. Meglátásai szerint a koreai kultúrának sajátos jellemzője, hogy nyitott az új vallási irányzatok befogadására és integrálására, azonban az ilyen módon intézményesült vallások

⁸⁶ Palmer, Spencer J.: *Korea and Christianity: The problem and Identification in Tradition Royal Asiatic Society*. Royal Asiatic Society, Korea Branch Monograph Series 2. Hollym, Seoul 1967, 18.

⁸⁷ Adams, J. Daniel: *Korean Theology in Historical Perspective*. ISPCK, Delhi 2012, 59.

⁸⁸ Uo. 55–81.

⁸⁹ Adams, J. Daniel: *i. m.* 61.

alól – mondhatni – kifogy a spirituális és szellemi talaj. Ez a fajta kiüresedés pedig mindig egy újabb vallási-filozófiai rendszer meghonosulásának biztosít teret a mindenkorai koreai társadalomban.⁹⁰ Az olyan szinkretikus kapcsolatok, mint amilyen a sámánisztikus hagyomány és a buddhizmus közötti viszony, több koreai vallásossággal foglalkozó kötet és tanulmány témáját képezik.⁹¹ A sámánisztikus hagyomány és a koreai népi vallásosság ezen integráló jellegét számos koreai és nemzetközi vallástudós és teológus érzekelte, azonban ami a történelmi távlatokba nyúló szinkretikus kapcsolatok megnevezését illeti, a kortárs gyülekezetekeket vizsgáló kutatóknak óvatosabban kellene megfogalmazniuk ítéleteiket.

A pünkösdi háttérű Allan H. Anderson teológus az indigenizáció és a kontextualizáció közötti különbségre fordít figyelmet. Tanulmányában nem az inkulturáció fogalmát használja a jezsuita missziós tevékenységre, hanem az indigenizációt.⁹² Ő Melvin L. Hodgest, az *The Indigenious Church* (Őshonos egyház)⁹³ című munka szerzőjét idézi,⁹⁴ és a brit katolikus Roland Allan, valamint a pünkösdi mozgalmat képviselő Alice Ruce munkásságában látja meg az indigenizációs misszió módszerének jelentőségét és hatékonyságát.

Az indigenizáció tárgyalásakor arra hívja fel a figyelmet, hogy az indigenizációs folyamat során gyakran megtörténik, hogy a misszió vezetői és a frissen megtértek olyan hasonló jelenségeket tekintenek azonosaknak, amelyek között legfeljebb csak laza párhuzam van. Viszont ha az adott környezeti tényezők alapján kontextualizáljuk a Biblia jelentését, akkor nem esünk bele ebbe a hibába.⁹⁵ Láthatjuk tehát, hogy bár a szerző fontosnak tartja az indigenizáció alkalmazását, úgy látja, hogy egy ponton túl hatékonyabb eszközökre van szükség. Anderson véleménye szerint a kontextualizáció a célravezető missziós módszer. Azonban a kontextualizáció inkább társadalmi és politikai jellegű, míg az indigenizáció főként a korábbi hitrendszer fogalmai és az új vallás tételei között igyekszik rokon kapcsolatokat felfedezni.

⁹⁰ Adams, J. Daniel: *i. m.* 70.

⁹¹ Grayson, James Huntley: The Accommodation of Korean Folk Religion to the Religious Forms of Buddhism: An Example of Reverse Syncretism. In: *Asian Folklore Studies* 51, (1992/2), 199–217. Hogarth, Hyun-key Kim: *Syncretism of Buddhism and Shamanism in Korea*. Jimoondang International, Edison, NJ 2002. Grayson, James Huntley: Religious Syncretism in the Shilla Period: The Relationship between Esoteric Buddhism and Korean Primeval Religion. In: *Asian Folklore Studies* 43, (1984/2), 185–198.

⁹² Anderson, Allan: The Contextual Pentecostal Theology of David Yonggi Cho. In: *Asian Journal of Pentecostal Studies* 7, (2004/1), 101–123.

⁹³ Hodges, Melvin L.: *The Indigenious Church*. Gospel Pub. House, Springfield, MO 1976.

⁹⁴ Anderson, Allan: *The Contextual Pentecostal Theology of David Yonggi Cho*, 102.

⁹⁵ Uo. 106.

Ha a fogalmi problémától el is tekintünk, be kell ismernünk, hogy a félreértéseknek, illetve a gondosan került szinkretizmus létrejöttének esélye semmivel sem kisebb a kontextualizációs folyamat során, mint az indigenizáció során. Sőt, Cho esetében éppen azt láthatjuk, hogy a kontextualizálás (ez vonatkozhat például nem vallási tényezőkre, háborúra vagy szegénységre) ilyen mértéke igenis járhat azzal a következménnyel, hogy egyesek inkább már a szinkretizmus kifejezést tartják helyénvalónak a jelenség tárgyalásakor. Érdekes, hogy a kontextualizálás veszélyét maga Anderson veti fel:

„Ezt követően érkeztek a kontextuális teológiai irányzatok: a felszabadításteológia Latin-Amerikában, a fekete teológia az Egyesült Államokban és Dél-Afrikában, illetve és a Minjung teológia Koreában. Ezek [...] azt az aggodalmat növelték az evangelikál körökben, hogy ez az új teológiai vonal szinkretizmushoz vezet, mivel a társadalmi és politikai kontextust helyezi Isten kinyilatkoztatása fölé.”⁹⁶

A teológusok és vallásos emberek véleménye szerint itt egy olyan folyamatnak vagyunk szemtanúi, amely a kezdeti indigenizációból és kontextualizálásból a szinkretizmusba fordul, jöllehet az eredeti szándék a missziós munka átruházása volt olyan egyházi személyekre, akik helyiek, őshonosak, és azt kívánták elérni, hogy a keresztyén üzenet „nemzetivé” legyen. Allan Anderson viszont megjegyzi, hogy a kontextuális teológia nem feltétlenül fog hidat nyitni a szinkretizmus felé. A nemzetibb jellegű, de egyúttal legalább nem kultúraidegen keresztyénség elérendő cél volt a korábban említett indigenizációs teológiával foglalkozó koreai kutatók szemében is.

Bár Anderson végig védelmezi Chót és a yoidói gyülekezetet a szinkretizmus vádjával szemben, érvelése épp ezen a ponton fordítható visszájára. Ugyanis Cho esetében éppen arról beszélhetünk, hogy a kontextualizáció mennyire torzíthatja az üzenetet. A pünkösdi mozgalom sikerét pedig abban látja, hogy az képes megragadni a nem keresztyén társadalmak holisztikus világnézetét.⁹⁷ A fenti érvelésekből tehát nem az következik, hogy a helyi lakosok megértik a keresztyén tanítások lényegét a kezdeti indigenizációs folyamat során. A lelki vezetők pedig akkor mélyítik tovább ezt a félreértést, amikor úgy kezdenek kontextualizálásba például a szegénységet illetően, hogy a többségük az anyagi prosperitással vonja párhuzamba a Biblia üzenetét. Bár Honghoz és Timothy S. Leehez hasonlóan sokan nem vádolják közvetlenül szinkretizmussal a yoidói gyülekezetet, a téma kapcsán valahogy mégis mindig felmerül Yonggi Cho neve:

⁹⁶ Anderson, Allan Heaton: *An Introduction to Pentecostalism: Global Charismatic Christianity*, 7.

⁹⁷ Uo. 9.

„Az a tény igen ismeretes, hogy protestantizmus, legfőképpen annak evanglikál formája áthatóan befolyásolta a koreai társadalmat. Azonban ennek az ellenkezője is igaz: a koreai társadalom erős hatással volt az evanglikalizmusra, még hozzá olyan mértékben, hogy az evanglikalizmus indigenizált formát nyert a koreai társadalomban. Mindazonáltal ezt az indigenizációt nehéz lenne tetten érni a koreai evanglikál teológiában, ugyanis a mozgalmat a konzervatív hermeneutika és az innovatív teológiai gondolatokkal szemben tanúsított gyanakvás jellemzi. Igaz azonban, hogy az olyan prosperitásprófétákat, mint Yonggi Cho, olyan vádakat érték, hogy az örömhírt innovatívan vagy egészen sámánisztikus módon terjesztik.”⁹⁸

Továbbá egyáltalán nem világos, hogy ebben a bizonyos holisztikus nézetben miért érdemesebb a koreai hívőknek a keresztyénséget választaniuk. Mivel különb az a térségben régóta meglévő vallási rendszereknél?

Már volt szó arról, hogy a Koreára specifikusan jellemző hajnali és éjjeli istentiszteletek, illetve böjtölő imádkozások egy viszonylag spontán módon megvalósult és sikeres indigenizációt mutatnak, bár ebben a tekintetben Lee nem foglal állást világosan. Egyértelmű szinkretikus átvételeket nem látunk sem teológiájukban, sem a leírt istentiszteleteikben. Azonban ezzel egy időben száz megkerdezett lelkészből száz állítja, hogy a szinte csak Koreára jellemző hajnali istentiszteletek nagymértékben szerepet játszanak egy gyülekezet sikerességének kérdésében. Ha a hajnali istentiszteletek szinte megkerülhetetlenek bizonyulnak a koreai protestáns kontextuson belül, akkor vajon van-e ezeknek valamilyen kapcsolatuk a sámánisztikus és buddhista hagyományokkal? Ettől függetlenül azt láthatjuk, hogy a kutatók, akár csak Lee, számos olyan elemet érzékelnek és neveznek is meg, amelyek tudatos vagy önkéntelen indigenizációs folyamat részeként gazdagították a koreai protestáns keresztyén vallási színteret, azonban általában értékítélétől mentes észrevételeket közölnek.

A sámánisztikus hagyományok hatását és jelenlétét illetően nem minden kutató ilyen tapintatos. A következőkben Harvey Cox *A Fire From Heaven (Tűz a mennyből)* című könyve alapján ismertetem a koreai egyházakat s ezen belül a yoidói gyülekezetet ért éles kritikákat, aki a könyv *Shamans and entrepreneurs (Sámánok és vállalkozók)* című fejezetében számol be a yoidói gyülekezetben szerzett tapasztalatairól, és az Anderson meglátásával teljesen ellenkező következtetésre jut: a sámánisztikus hagyományok hatása és jelenléte a yoidói gyülekezetben túllép az indigenizáció kategóriáján:

„A koreai esettel kapcsolatban leginkább az idegen elemek behozatalának mértéke okoz aggodalmat a világ pünkösdistái között. Ez olyan nagy, hogy az ember

⁹⁸ Lee, Timothy S.: *i. m.* 42.

azon tűnődik: vajon melyik kebelezte be a másikat. Ez talán egy ritka sikeres verziója volna a katolikus „doboló misének”, az úgynevezett ázsiai indigenizációnak? Vagy a koreai népi vallás legkiemelkedőbb formáinak továbbélése volna keresztyén maszkba bújtatva?”⁹⁹

Cox meglehetősen szinkretista jellegűnek látja a yoidói gyülekezetben tapasztaltakat, de az a meglepő, hogy sem teológiai, sem vallástudományi elemzést nem nyújt benyomásainak leírása során. Mindazonáltal élményei szintén összekapcsolhatóak a korábbi kutatók meglátásaival, akik kapcsolatot látnak a yoidói gyülekezet és a sámánisztikus hagyomány között.

A koreai társadalom olyan szociális és kulturális környezetet teremtett a Yoidói Teljes Evangéliumi Gyülekezet látványos gyarapodásának idején, amelyben a hétköznapi ember könnyedén be tudta fogadni Cho Yonggi öt áldásának és prosperitásteológiájának üzenetét. Harvey Cox arról is ír előbb említett könyvének *Sámánok és vállalkozók* című fejezetében, hogy a yoidói gyülekezet gyors növekedésének kvintesszenciája a sámánizmus, amely a koreai pünkösdi mozgalmat egyedi módon különbözteti meg annak nyugati párhuzamaitól:

„A koreai hétköznapi emberek számára fontosak 1. a természetfeletti élmények, valamint 2. a lelkükbe (érzelemlágukba) mélyen beivódott sámánisztikus hitek (amelyek főként gyógyulást vagy anyagi áldást értenek). Yonggi Cho ezekre alapozott, és miután az amerikai pünkösdi mozgalom mintájára a nyelveken szólást a Szentlélek általi keresztség bizonyítékaként értelmezte, meghirdette a betegségből való gyógyulás és az anyagi jólét üzenetéről szóló prosperitásteológiáját. Más szóval: a Yonggi Cho lelkész által közvetített örömhír jól illeszkedett a koreai sámánisztikus lelkülethez.”¹⁰⁰

Andrew Eungi Kim a következőket fogalmazza meg a koreai keresztyénség sikerével és annak hátterével kapcsolatban:

„Ha ezt a bámulatos fejlődést közelebbről is megvizsgáljuk, akkor egyértelművé válik, hogy a dél-koreai keresztyén felekezetek vitalitása az egyházak úttörő szerepének köszönhető a gazdasági, politikai és szociális modernizációban. A keresztyénség dinamizmusa emellett annak az indigenizációnak és »koreanizálódásnak« tudható be, amelynek során az őshonos vallások hitvilága és gyakorlataik kulcsfontosságú elemei a behozott keresztyén vallásba épültek be.”¹⁰¹

⁹⁹ Cox, Harvey: *i. m.* 110.

¹⁰⁰ Uo. 111.

¹⁰¹ Kim, Andrew Eungi: *i. m.* 113.

Andrew Eungi Kim egyértelműen kiáll amellett, hogy a sámánizmus tulajdonképpen a legfontosabb és legnagyobb befolyással bíró vallási hagyományként járult hozzá a keresztyénség terjedéséhez Koreában.¹⁰² Szerinte a koreai sámánisztikus gyakorlatok kifejezetten materiális célokkal és igényekkel kapcsolhatók össze, és ez az anyagias beállítottság mindig is átformálta a területre érkező vallásokat:

„A koreai vallásos és kulturális gondolatok időtálló magva mindig is a sámánizmus volt, és ez gyakorolt hathatós befolyást a koreai emberek magatartásformáira, viselkedésére és kulturális szokásaira. A sámánizmus hatása annyira mély volt, hogy az újonnan érkező vallásoknak ki kellett egyezniük a sámánisztikus hagyománnyal. Így a keresztyénségnek és a buddhizmusnak is be kellett fogadnia a sámánizmus elemeit, mert a koreai népesség csak így tudta elfogadni az új vallásokat.”¹⁰³

A korábbi kutatókhoz hasonlóan Kim szintén a buddhizmust hozza fel párhuzamként a bekebelező sámánisztikus hitrendszer más vallásokra tett hatására.

Konklúzió

Ez a dolgozat a nem nyugati keresztyénség jellegzetességeinek leírása során felmerülő fogalmakat tisztázza. A koreai protestáns keresztyénség sikerességének vizsgálatához – a történeti, társadalmi és politikai kontextus figyelembevételével – mindenképpen szükséges a vallási-kulturális dimenzió vizsgálata is. A dolgozat arra az általános jelenségre igyekszik felhívni a figyelmet, hogy a koreai protestáns keresztyénség, közelebbről a Yoidói Teljes Evangélium Gyülekezet és a korábbi, őshonos koreai vallások kapcsolatának kutatását a tudományos nézőpont (vallástudomány-teológia), az adott fogalmak értelmezése és a személyes vallási beállítottság is befolyásolja.

Az indigenizáció (vagy inkulturáció) és a szinkretizmus fogalmával kapcsolatban azt figyelhetjük meg, hogy az antropológiai és vallástudományi beállítottságú kutatók számára a szinkretizmus nem feltétlenül tartalmaz pejoratív aspektusokat, s így leíró munkájukban sem tartózkodnak használatától. A teológus kutatók úgy látják, hogy a teológiai szinkretizmus implicite magában hordozza a dogmától való eltérést, s e negatív melléköngéje miatt tartózkodnak használatától, helyette pedig az indigenizáció kifejezéssel írják le a sámánisztikus hagyomány és a koreai protestáns keresztyénség közötti összefüggéseket.

¹⁰² Kim, Andrew Eungi: *i. m.* 116.

¹⁰³ Uo.

Mind a szinkretizmusnak, mind pedig az inkulturációnak/indigenizációnak számos megközelítése és definíciója született. A koreai kontextusra vonatkozó szakirodalom esetében is azt figyelhetjük meg, hogy a fogalmak esetleges tisztázatlansága vagy túl tág jelentésköre szintén gondot jelenthet a sámánisztikus hagyomány és a protestáns keresztyénség közötti kölcsönös kapcsolat minőségének meghatározásakor.

Felhasznált irodalom

- Adams, J. Daniel: *Korean Theology in Historical Perspective*. ISPCK, Delhi 2012.
- Anderson, Allan: The Contextual Pentecostal Theology of David Yonggi Cho. In: *Asian Journal of Pentecostal Studies* 7, (2004/1), 101–123.
- Anderson, Allan Heaton: *An Introduction to Pentecostalism: Global Charismatic Christianity*. 2nd ed. Cambridge University Press, Cambridge 2013.
- Barnóczki Anita: Az inkulturáció jelenségéről. In: *Sárospataki Füzetek* 16. (2012/1), 39–57.
- Blessing. In: Bible Study Tools. <https://www.biblestudytools.com/dictionary/blessing/> (2022. ápr. 12.).
- Biography of Dr. Chai-Shin Yu. In: *Dr. Chai-Shin Yu*. In: <http://chaishinyu.com/> (2021. márc. 4.).
- Bosch, David J.: *Transforming Mission: Paradigm Shifts in Theology of Mission*. Orbis Books. Maryknoll, NY 1997.
- Bowler, Kate: *Blessed: A History of the American Prosperity Gospel*. Oxford University Press, New York 2013.
- Cox, Harvey: *Fire From Heaven: The Rise of Pentecostal Spirituality and the Reshaping of Religion in the Twenty-first Century*. Addison-Wesley Publishing Company, New York 1994, 150–155.
- Cha, Yeonggil: 한국교회에 샤마니즘이 미친 영향 [Koreai Egyház és a Sámánizmus kapcsolata]. Gangnam University, Szöul 1996.
- Charles, Pierre: Missiologie et acculturation. In: *Nouvelle Revue Théologique* 75, (1953/1), 15–32.
- Chigere, Nkem H. M. V.: *Foreign Missionary Background and Indigenous Evangelization in Igboland*. Ökumenische Studien, 15. Lit, Münster–Hamburg 2001.
- Conn, Harvie M.: Indigenenization. In: Moreau, A. Scott Wetland, Harold (eds.): *Evangelical Dictionary of World Missions*. Baker Books, Michigan 2000.
- Eliade, Mircea: *Shamanism: Archaic Techniques of Ecstasy*. Bollingen Series, 76. Translated from the French by Willard R. Trask. Princeton University Press. Bollingen Paperback Printing, Princeton, NJ 1972, 26.

- Grayson, James Huntley: Religious Syncretism in the Shilla Period: The Relationship between Esoteric Buddhism and Korean Primeval Religion. In: *Asian Folklore Studies* 43, (1984/2), 185–198.
- Grayson, James Huntley: The Accommodation of Korean Folk Religion to the Religious Forms of Buddhism: An Example of Reverse Syncretism. In: *Asian Folklore Studies* 51, (1992/2), 199–217.
- Grayson, James H.: The Emplantation of Christianity: An Anthropological Examination of the Korean Church. In: *Transformation* 26, (2009/3) 161–73.
- Guisso, Richard W. L. In: *University of Toronto, Faculty of Arts & Science, Department of East Asian Studies*. <https://www.eas.utoronto.ca/people/directories/all-faculty/richard-wl-guisso> (2021. febr. 27.).
- Guisso, Richard W. L. – Yu, Chai-Shin: *Shamanism: The Spirit World of Korea*. Asian Humanities Press, Berkeley, California 1998.
- Hodges, Melvin L.: *The Indigenous Church*. Springfield, Mo: Gospel Pub. House, 1976. Print.
- Hogarth, Hyun-key Kim: *Syncretism of Buddhism and Shamanism in Korea*. Jimoondang International, Edison, NJ 2002.
- Hong, Young Gi: The Backgrounds and Characteristics of the Charismatic Mega-Churches in Korea. In: *Asian Journal of Pentecostal Studies* 3, (2000/1), 99–118.
- Jørgensen, Jonas Adelin: Syncretism and the Assumed Boundedness of Religious Tradition: a Critical Review of Studies of Christianity's Spread in Theology, History of Religions, and Cultural Anthropology. In: Adogame, Afe – Shankar, Shobana (eds.): *Religion on the Move! New Dynamics of Religious Expansion in a Globalizing World*. International studies in religion and society, 15. Brill, Leiden–Boston 2013, 97–111.
- Kim, Andrew Eungi: Christianity, Shamanism, and Modernization in South Korea. In: *Cross Currents* 50, (2000/1/2), (112–119) 116. <http://www.jstor.org/stable/24461237> (2021. febr. 27.).
- Kim, Sin Hong: *The Role of Shamanism in the Korean Church Growth*. Submitted in Partial Fulfilment of the Requirements for the Degree of Master of Theology in the Faculty of Theology at the University of Durban-Westville 1993.
- Lee, Timothy S.: Indigenized Devotional Practices in Korean Evangelicalism. In: Buswell, Robert E. (ed.): *Religions of Korea in Practice*. Princeton University Press, 2007, 421–333. <https://doi.org/10.2307/j.ctv346r61.34> (2022. márc. 1.).
- Lincoln, Bruce: Retiring Syncretism. In: *Historical Reflections/Réflexions Historiques* 27, (2001/3), 453–459.
- Masson, Joseph: The Legacy of Pierre Charles, S. J. In: *Occasional Bulletin of Missionary Research* 2, (1978/4), 118–120.
- Máté-Tóth András: Szinkretizmus és kereszténység – Harry Potter. In: *Útjaidon. Ünnepi kötet Jelenits István 70. születésnapjára*. Magyar Piarista Rendtartomány – Pázmány Péter

- Katolikus Egyetem BTK – Új Ember Kiadó, Budapest 2002, 589–601. [Ld. még <https://www.academia.edu/4537163/> Szinkretizmus_es_keresztenysegeg_Harry_Potter_in_Utjaidon_Unnepi_kotet_Jelenits_Istvan_70._szuletesnapjara, 4. old. (2022. márc. 9.)].
- Palmer, Spencer J.: *Korea and Christianity: The problem and Identification in Tradition Royal Asiatic Society*. Royal Asiatic Society, Korea Branch Monograph Series 2. Hollym, Seoul 1967.
- Panama Koreában. Eltőzsdézte a tékozló fiú az egyház pénzét. In: *Hetek.hu* XVIII. (2014/10) http://www.hetek.hu/hit_es_ertekek/201403/panama_koreaban (2022. febr. 15.).
- Pandian, Jacob: Syncretism in Religion. In: *Anthropos* 101, (2006/1), 229–233). <https://www.jstor.org/stable/40466631> (2022. márc. 9.).
- Perseus Digital Library*. (3 John. Brooke Foss Westcott, Fenton John Anthony Hort, Ed. <https://www.perseus.tufts.edu/hopper/text?doc=Perseus%3Atext%3A1999.01.0155%3Abook%3DIII+John%3Achapter%3D1%3Averse%3D2> (2022. ápr. 12.).
- Price, Neil S.: *The Archaeology of Shamanism*. Routledge, London– New York 2001.
- Pye, Michael: Syncretism versus Synthesis. In: *Method & Theory in the Study of Religion* 6, (1994/3), (217–229) 218. <http://www.jstor.org/stable/23549531> (2022. márc. 9.).
- Reynolds, Jeremy: Shamanistic Influences on Korean Pentecostal Christianity: An analysis. In: *Cult Education Institute*. <https://culteducation.com/group/1279-yoido-full-gospel/22504-shamanistic-influences-in-korean-pentecostal-christianity-analysis.html> (2022. ápr. 12.).
- Schineller, Peter: *A Handbook on Inculturation*. Paulist Press, New York 1990.
- Scott, John. *A Dictionary of Sociology*. Fourth Edition. Oxford University Press, Oxford 2014, 344.
- Shamanic drumming*. <https://shamandrummer.tumblr.com/post/155439283328/korean-shamanic-drum> (2021. dec. 28.).
- Shenk, Wilbert R.: The Origins and Evolution of the Three-Selfs in Relation to China. In: *International Bulletin of Missionary Research* 14, (1990/1), 28–35.
- Sokolskaya, Ludmila – Valentonis, Arturas: The History of the Acculturation Concept. In: *Journal of Intercultural Communication* 54, (2020), 31–43.
- Stewart, Charles: Creolization, Hybridity, Syncretism, Mixture. In: *Portuguese Studies* 27, (2011/1), (48–55) 52. <https://doi.org/10.5699/portstudies.27.1.0048> (2022. márc. 9.).
- Timothy S. Lee. In: *Brite Divinity School* <https://brite.edu/staff/timothy-s-lee> (2022. márc. 1.).
- Tomka Miklós: *Inkultúráció*. http://pentekzsolt.vacem.hu/dokumentumok/00%20K%C3%96NYVEK_k%C3%A9r%C3%A9s/Vall%C3%A1sos%20k%C3%B6nyvek/teologia%20vegyes/Tomka_inkultur/tomka.htm#aku (2022. márc. 9.).

* * *

This paper aims to discover the various problems of the term *syncretism*, and its definition in anthropology, religious studies and theology in relation to the Korean Protestant interdenominational discourse. Before being able to evaluate any case or *accusation* of syncretism within the Korean context, we need to realize, that the term itself is a widely disputed concept. The first half of this paper examines the various standpoints related to the relevance or irrelevance of the scientific use of syncretism. The second half of the paper aims to shed light on the specific areas of the traditional Korean religiosity found to be in a direct or indirect relation to the Protestant Korean Christianity. The study chose to work through the traditional shamanism of Korea, since it is the tradition that is most frequently correlated with Korean Christianity. In the last part of the study, the author brings several pro and contra examples regarding the question of the syncretic relation between Korean Protestant Christianity and the local shamanistic traditions. A Korean source-based research is still to be conducted for a more conclusive standpoint on the matter, and further research on the question of the terms syncretism, inculturation and indigenization could also yield interesting results.

Keywords: syncretism, inculturation, indigenization, Korean Protestantism, shamanism.